

**Univerzita Palackého v Olomouci
Právnická fakulta**

Nancy Blažková

Ochranná výchova

Diplomová práce

Olomouc 2022

„Prohlašuji, že jsem diplomovou práci na téma „Ochranná výchova“ vypracovala samostatně a citovala jsem všechny použité zdroje.“

V Třinci dne 11. listopadu 2022

.....
Nancy Blažková

Poděkování

Dovoluji si na tomto místě s úctou poděkovat JUDr. Bronislavě Coufalové, Ph.D. za cenné rady, trpělivost a vstřícnost při vedení mé diplomové práce.

Obsah

Obsah	4
Seznam použitých zkratk	6
Úvod	7
1. Vymezení základních pojmů	10
1.1. Zákon č. 218/2003 Sb.	10
1.2. Opatření, dualismus a monismus trestněprávních sankcí	10
1.3. Dítě a mladistvý	11
1.4. Čin jinak trestný.....	11
1.5. Trestní odpovědnost mladistvých	11
1.5.1. Věk	12
1.5.2. Příčetnost	13
1.5.3. Rozumová a mravní vyspělost.....	13
1.6. Rozdíl mezi trestem a ochranným opatřením	17
1.7. Rozdíl mezi ochrannou a ústavní výchovou.....	18
2. Příčiny kriminality mládeže	20
3. Ochranná opatření	23
3.1. Výčet ochranných opatření	23
3.2. Zásady při ukládání	23
4. Právní úprava ochranné výchovy	26
4.1. Právní úprava ochranné výchovy ve 20. století	26
4.2. Právní úprava de lege lata.....	27
4.2.1. Podmínky uložení	28
4.2.2. Upuštění od výkonu ochranné výchovy	28
4.2.3. Délka trvání ochranné výchovy a její prodloužení.....	30
4.2.4. Propuštění z ochranné výchovy	31
4.2.5. Podmíněné umístění mladistvého mimo výchovné zařízení.....	31
5. Přeměna ochranné výchovy v ústavní výchovu podle předchozí a současné právní úpravy	33
5.1.1. Přeměna ochranné výchovy v ústavní výchovu	33
5.1.2. Přeměna ochranné výchovy v ústavní výchovu u dítěte mladšího patnácti let	34
5.1.3. Přeměna ústavní výchovy na ochrannou výchovu	37
5.1.4. Přeměna ústavní výchovy na ochrannou výchovu u dítěte mladšího patnácti let	37
5.1.5. Přeměna podle současné právní úpravy	39
6. Výkon ochranné výchovy	43

6.1.	Diagnostický ústav	43
6.2.	Dětský domov se školou	44
6.3.	Výchovný ústav	44
6.4.	Problémy v souvislosti s výkonem ochranné výchovy	45
6.4.1.	Prostory zařízení	45
6.4.2.	Právní předpis o výkonu ochranné a ústavní výchovy	47
7.	Zahraniční právní úprava.....	49
7.1.	Slovensko	49
7.2.	Švýcarsko.....	51
	Závěr.....	54
	Seznam použitých zdrojů	56
	Shrnutí	62
	Klíčová slova	63
	PŘÍLOHY.....	64

Seznam použitých zkratk

DÚ	Diagnostický ústav
JStG	Bundesgesetz über das Jugendstrafrecht (Jugendstrafgesetz), ve znění pozdějších předpisů
NOZ	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů
o.s.ř	zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů
SVP	Středisko výchovné péče
TrZ	zákon č. 140/1961 Sb., trestní zákon, ve znění pozdějších předpisů
TŘ	zákon č. 141/1961 Sb., trestní řád, ve znění pozdějších předpisů
TZ	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů
ZSM	zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů
ZVUOV	zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů

Úvod

Dospívání je důležitou životní etapou každého z nás, ale také jednou z nejrizikovějších. Okruh mládeže má větší tendenci zkoušet nové věci a experimentovat s rizikovými způsoby chování. Pro období dospívání je typické antisociální chování, ať už ve snaze získat větší pocit sebevědomí, zapadnout mezi kamarády nebo z jiných důvodů. Pokud se dítě mladší patnácti let nebo mladistvý dopustí spáchání některého z trestných činů, bude velmi důležité, jaký druh následné sankce mu bude uložen. Uložení vhodné sankce může přispět k tomu, že dojde k převýchově jedince, a navíc k jeho ovlivnění takovým způsobem, že jeho vývoj bude směřovat k nekriminální budoucnosti. Jedním z takových opatření, které můžeme uložit, je ochranná výchova, a to samostatně při upuštění od uložení trestního opatření nebo vedle trestního opatření. Účelem ochranné výchovy je vytvořit podmínky pro sociální a duševní rozvoj jednotlivce. Ochranná výchova vypadá jako nadějný prostředek, který dopomůže k tomu, že z jedince vyroste osoba, která nebude mít potřebu se chovat úmyslně protiprávně.

Bohužel se v praxi při ukládání ochranné výchovy objevují mnohé nedostatky. Například ředitel odboru speciálního vzdělávání na MŠMT PaedDr. Jiří Pilař se vyjádřil, že při uložení ochranné výchovy dochází k takovým absurditám, kdy ochrannou výchovu dostane kluk, který kradl v obchodě, ale jeho vrstevník, jenž se dopustil loupeže, odejde od soudu jen s ústavní výchovou.¹ Myslím si, že je velká škoda, že při ukládání tohoto institutu dochází k takovým nesrovnalostem.

Hlavní text práce je rozdělen do několika kapitol, které jsou pro přehlednost děleny na jednotlivé podkapitoly. V první kapitole vysvětlím definice, které je nezbytné znát pro uchopení tématu, včetně vymezení rozdílů mezi trestem a ochranným opatřením a rozdíly mezi ochrannou a ústavní výchovou. Proč mládež porušuje zákony a co ji vede ke kriminalitě, tím se budu zabývat v kapitole pod názvem „Příčiny kriminality mládeže“. V třetí kapitole shrnu jednotlivé druhy ochranných opatření a zásady při jejich ukládání. Po obecně pojatých kapitolách se přesunu ke stěžejním kapitolám mé diplomové práce, ve kterých se budu zabývat samotnou ochrannou výchovou.

¹ Senát ČR. Stenografický zápis z veřejného slyšení Senátu na téma Ústavní výchova dětí a mládeže v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ze dne 15. března 2001. [online]. Praha: Senát, 2001 [citováno dne 6. května 2022].

Dostupné z:

[https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.senat.cz%2Fqxw%2Fwebdav%2Fpssenat%2foriginal%2F11448%2F11448%2F11449&wdOrigin=BROWSELINK](https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.senat.cz%2Fqxw%2Fwebdav%2Fpssenat%2Foriginal%2F11448%2F11448%2F11449&wdOrigin=BROWSELINK)

Krátce nastíním vývoj ochranné výchovy na území České republiky a poté se přesunu k aktuální právní úpravě. Kapitola čtvrtá bude ryze teoretická – zaměřím se na podmínky pro ukládání ochranné výchovy, délku jejího trvání, upuštění od jejího výkonu, propuštění z ochranné výchovy a podmíněné umístění mladistvého mimo výchovné zařízení. V samostatné páté kapitole se budu zabývat možností přeměnit ochrannou výchovu v ústavní výchovu a naopak. A to podle aktuální a předchozí právní úpravy. Šestá kapitola bude pojednávat o výkonu ochranné výchovy – konkrétně o jednotlivých zařízeních. Předposlední kapitola nastíní institut ochranné výchovy na Slovensku a ve Švýcarsku a za ní bude následovat závěrečná kapitola s celkovým shrnutím. Cílem mé diplomové práce je podat ucelený pohled na právní úpravu ochranné výchovy a poukázat na nedostatky v právní úpravě. Mezi výzkumné metody, které jsou v práci využity patří analýza a komparace.

V průběhu zpracování diplomové práce budu postupně zodpovídat výzkumné otázky. Hlavní výzkumná otázka mé práce zní: **Je právní úprava ochranné výchovy postačující a je tento institut dostatečně využíván?** Jedná se o hlavní výzkumnou otázku této práce. Další otázky jsou následující:

§ 22 odst. 2 zákona č. 218/2003 Sb. stanoví, že ochrannou výchovu lze mladistvému prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku, vyžaduje-li to jeho zájem. Pojem „zájem“ není však blíže definován. Co zákonodárce tímto pojmem myslel?

- 1.1. Za takový zájem mladistvého se dá považovat např. dokončení jeho odborné výuky či jiného vzdělávání.

Dne 25. května 2021 byl přijat zákon č. 220/2021 Sb., kterým došlo ke změně zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Došlo k výrazné novelizaci ustanovení § 23 ZSM, který umožňoval přeměnu ochranné výchovy v ústavní výchovu a naopak. Bylo možné před touto novelizací přeměnit ochrannou výchovu, která byla uložena dítěti za čin jinak trestný, podle § 93 odst. 1 písm. f) v ústavní výchovu dle § 23 odst. 1 ZSM?

2.1. Povaha řízení podle hlavy III., zákona č. 218/2003 Sb. neměla speciální ustanovení o přeměně ochranné výchovy na ústavní, tudíž se analogicky použila přeměna dle § 23 odst.1 ZSM.

2.2. Řízení podle hlavy III., zákona č. 218/2003 Sb. nemělo speciální ustanovení o přeměně ochranné výchovy na ústavní, tudíž nebylo možné ani subsidiárně použít úpravu v hlavě II., zákona č.218/2003 Sb.

1. Vymezení základních pojmů

V této kapitole se budu věnovat vymezením základních pojmů, se kterými budu v mé diplomové práci pracovat.

1.1. Zákon č. 218/2003 Sb.

Významným právním předpisem ve věcech mládeže je zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů (zákon o soudnictví ve věcech mládeže – dále jen ZSM). Jedná se o speciální právní úpravu, která se z hlediska osobní působnosti vztahuje na děti mladší patnácti let a na mladistvé. Nalezneme zde vymezení účelu ukládaných opatření, výčet jednotlivých opatření a i přesto, že úpravu ochranných opatření nalezneme v trestním zákoníku, tak ochrannou výchovu upravuje ZSM.

1.2. Opatření, dualismus a monismus trestněprávních sankcí

České trestní soudy ukládají pachatelům trestných činů za spáchané trestné činy trestní sankce a nejnepříčetnější sankcí je trest. Jeho účelem je zabránit pachateli v páchání trestné činnosti a výchovně působit na ostatní spoluobčany.² Naopak v případě trestné činnosti mladistvých se ukládají tzv. „opatření“, jako reakce na spáchanou trestnou činnost. Jedná se o jednotnou soustavu reakcí na jejich trestnou činnost založenou na monismu trestněprávních sankcí. Sankce u dospělých pachatelů slouží spíše jako tzv. odplata za trest, který se stal v minulosti, na rozdíl od opatření ukládaných mladistvým, která se uloží s přihlédnutím k jejich aktuální životní situaci a jsou zaměřena do budoucna.³ Jednotlivými opatřeními se budu zabývat ve třetí kapitole.

Trestní zákon vychází z dualismu trestních sankcí u dospělých pachatelů, kdy jednotlivými sankcemi jsou tresty a ochranná opatření.⁴ Toto rozdělení má svůj logický důvod. Tak například u pachatelů nepřičetných z důvodu duševní poruchy by uložení trestu nedávalo příliš velký smysl a k tomu, aby se konkrétní osobě zabránilo ve spáchání trestného činu nebo činu jinak trestného je vhodnější uložit jedno z

² VÁLKOVÁ, Helena. Trest. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právní slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1459 s.

³ SOTOLÁŘ, Alexander. § 10 [Druhy opatření]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 88

⁴ § 36 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

ochranných opatření.⁵ Naopak ZSM zavedl monismus trestněprávních sankcí. Domnívám se, že je zapotřebí, aby úprava trestního práva mládeže a přístup k těmto osobám byly odlišné, než je tomu u pachatelů dospělých, a to s přihlédnutím k tomu, že tyto osoby se vyvíjejí, mají nedostatek rozumové a mravní vyspělosti apod.

Je vhodnější zaměřit se na převýchovu těchto osob. Je zapotřebí jim uložit takovou sankci, která jim pomůže k odstranění příčin trestné činnosti. Uložení takové sankce je účinnější, než je trestat.⁶

1.3. Dítě a mladistvý

Za „dítě“ se v trestním právu označuje osoba mladší osmnácti let, nestanoví-li trestní zákon jinak.⁷ Pro trestní i mimotrestní odpovědnost rozlišujeme dítě mladší patnácti let⁸ a mladistvého, což je ten, který v době spáchání provinění dovršil patnáctý rok a nepřekročil osmnáctý rok svého věku.⁹ Toto rozlišení je nezbytné pro stanovení trestní odpovědnosti, jak popisují níže. Souhrnně se tyto dvě kategorie označují jako mládež.¹⁰ Vzhledem k tomu, že ochrannou výchovu lze uložit dítěti i mladistvému, budu v mé diplomové práci užívat pojmu „mládež“. Pojem „mladistvý“ a „dítě mladší patnácti let“ použiji pouze tam, kde se daná problematika vztahuje výlučně na tyto jednotlivé kategorie.

1.4. Čin jinak trestný

Jedná se čin, který je v daném případě beztrestný, ačkoliv by za jiných okolností trestný byl. Důvod beztrestnosti spočívá např. v nedostatku věku, přičetnosti nebo rozumové a mravní vyspělosti.¹¹ Takový čin může spáchat například mladistvý, který nemá požadovanou rozumovou vyspělost.

1.5. Trestní odpovědnost mladistvých

Aby byl mladistvý trestně odpovědný, musí být naplněny tři znaky, a to věk, přičetnost v době činu, rozumová a mravní vyspělost.

⁵ VANDUCHOVÁ, Marie. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, s. 414.

⁶ TEJNSKÁ, Katarína. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. akt. adopl. vyd. Praha: Leges, 2019, s. 490-491.

⁷ § 126 zákona č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

⁸ § 2 odst. 1 písm. b) zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁹ Tamtéž, § 2 odst. 1 zákona písm. c).

¹⁰ Tamtéž, § 2 odst. 1 zákona písm. a).

¹¹ ŠÁMAL, Pavel. § 12 [Vymezení některých pojmů]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 13.

1.5.1. Věk

Trestní zákoník (dále jen TZ) v § 25 stanovuje, že ten, kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok svého věku, není trestně odpovědný. Dle § 139 TZ tam, kde zákon spojuje s uplynutím určité doby nějaký účinek, nezapočítává do ní den, kdy nastala událost určující její začátek. Z uvedeného ustanovení lze dovodit, že trestní odpovědnost nastává den po patnáctých narozeninách. U této osoby se předpokládá určitá rozumová a mravní vyspělost, jedná se o tzv. relativní odpovědnost. Dítě mladší patnácti let je absolutně trestně neodpovědné.¹²

Na Slovensku je hranice trestní odpovědnosti nižší než v České republice (viz kapitola 7.1.). V České republice proběhly návrhy na snížení trestní odpovědnosti na 13 let u těch trestných činů, za které hrozí dospělým pachatelům výjimečný trest a ve zbytku na 14 let. S hranicí 14 let původně počítal trestní zákoník, který je účinný od roku 2010. Prof. JUDr. Helena Válková, CSc. se ke snížení hranice trestní odpovědnosti vyjádřila následovně: „*Všichni odborníci, kteří pracují s delikventní mládeží, se jednoznačně shodli, že problémem jsou spíše mladiství, kteří se dopouštějí 99 procent ostatních, méně závažných trestných činů – majetkových, výtržnictví, sprejství, poškozování cizí věci.*“¹³

Je třeba si také uvědomit, že:

- počet trestných činů spáchaných dětmi do 15 let významně klesl
- ve většině případů šlo o impulzivní chování, kdy děti nezvažovaly své důsledky a snížení hranice trestní odpovědnosti by nemělo onen chtěný preventivní dopad
- dle soudní znalkyně Růženy Hajnové je ochranná výchova svým způsobem patologickým prostředím (viz negativní dopady ochranné výchovy v kapitole 7.1.)¹⁴

¹² GŘIVNA, Tomáš. Osoba mladší 15 let v trestním právu. In: HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník. Komentář*. 3. podstatně rozšířené vydání. Praha: C.H. Beck, 2009, 1459 s.

¹³ Český rozhlas. *Pelikán je proti snížení hranice trestní odpovědnosti, navrhuje delší výchovná opatření* [online]. irozhlas.cz, 27. května 2016 [cit. 30. června 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pelikan-je-proti-snizeni-hranice-trestni-odpovednosti-navrhuje-delsi-vychovna-opatreni_201605271905_sbartosova.

¹⁴ ČTK. *Snížit trestní odpovědnost u dětí? Trest by nebyl prevencí, míní odborníci* [online]. denik.cz, 29. března 2016 [cit. 30. června 2022]. Dostupné z: [Snížit trestní odpovědnost u dětí? Trest by nebyl prevencí, míní odborníci - Deník.cz \(denik.cz\)](https://www.denik.cz/zpravy-domov/snizit-trestni-odpovednost-u-deti-trest-by-nebyl-prevenci-mini-odbornici-20160329.html).

Osobně mi připadá hranice 15 let vhodně zvolená. V ČR je relativní trestní odpovědnost vázaná na schopnosti rozpoznat protiprávnost svého činu a ovládnout své jednání, což by v případě nižšího věku mohl být problém. I přesto, že osoby mladší 15 let nejsou trestně odpovědné, § 93 ZSM stanovuje široký výčet opatření, které lze uložit dítěti mladšímu patnácti let v případě spáchání činu jinak trestného. Je pravda, že v některých státech je hranice trestní odpovědnosti nižší, ale následné sankce jsou velmi mírné – viz kapitola 7.2. Jestliže má trestná činnost dětí klesající tendenci, nevidím důvod pro zavedení nižšího věku trestní odpovědnosti. I když z tabulky vyplývá lehké zvýšení počtu pachatelů mezi 12-14 lety, nárůst není markantní (viz Příloha č.1).¹⁵ Otázkou je, jaký bude mít dopad na mládež nedávná pandemie covid-19, během které došlo k nárůstu kriminality páchané v kyberprostoru (ale očekává se její snížení), a která měla negativní psychický dopad na skupinu mládeže.¹⁶

1.5.2. Příčetnost

Příčetnost je způsobilost být subjektem provinění v závislosti na duševním stavu. Nepříčetnost nám definuje § 26 TZ, který stanoví: „Kdo *pro duševní poruchu v době spáchání činu nemohl rozpoznat jeho protiprávnost nebo ovládat své jednání, není za tento čin trestně odpovědný.*“ Nepříčetnost můžeme rozlišit z hlediska biologického a psychologického kritéria. Biologické kritérium nepřičetnosti je dáno, pokud se v době spáchání trestného činu vyskytuje duševní porucha, mezi které spadá i hluboká porucha vědomí, mentální retardace, těžká asociální porucha osobnosti nebo jiná těžká duševní či sexuální porucha. Psychologické kritérium zahrnuje schopnost ovládací a rozpoznávací. U tohoto kritéria postačí, pokud budou obě složky nebo alespoň jedna, vymizelé, a to v důsledku duševní poruchy.¹⁷

1.5.3. Rozumová a mravní vyspělost

Jedná se o starší pojem. Podle uherského zákonného článku XXXVII/1908, o změně a doplnění trestních zákoníků a trestního řádu platilo, že pokud byl pachatel rozumově a mravně zaostalý, nemohl být odsouzen a bylo mu uloženo vhodné

¹⁵ TEXTL, David. *Kriminalita a delikvence mládeže*. [online]. pravni prostor.cz 13. června 2022 [cit. 16. července 2022]. Dostupné z: [Kriminalita a delikvence mládeže | Právní prostor \(pravni-prostor.cz\)](https://www.pravni-prostor.cz/kriminalita-a-delikvence-mladeze/).

¹⁶ Institut pro kriminologii a sociální prevenci: *Analýza trendů kriminality v České republice za rok 2020*. [online]. Praha: IKSP, 2021. [cit. 15. října 2022]. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/docs/Rocenka_2020_sablona.pdf.

¹⁷ ŘEZNIČEK, David. *Trestní odpovědnost v závislosti na nepřičetnosti*. [online]. epravo.cz, 21. září 2017 [cit. 20. prosince 2022]. Dostupné z: [Trestní odpovědnost v závislosti na nepřičetnosti | epravo.cz](https://www.epravo.cz/2017/09/21/trestni-odpovednost-v-zavislosti-na-nepričetnosti/).

opatření. Osoba ve věku mladistvého byla osoba ve věku tzv. pochybné přičetnosti. V československém zákoně o trestním soudnictví nad mládeží z roku 1931 nalezneme v § 2 odst. 2, že mladistvý není trestný, nemohl-li pro značnou zaostalost v době činu rozpoznat jeho bezprávnost nebo řídit své jednání podle správného rozpoznání, kdy přičetnost byla závislá na dosaženém stupni intelektuálního a mravního vývoje mladistvého v době činu.¹⁸

Z hlediska odpovědnosti mladistvého je důležitý § 5 odst. 1 ZSM podle kterého mladistvý není za svůj čin trestně odpovědný, pokud v době spáchání činu nedosáhl takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohl rozpoznat protiprávnost tohoto činu nebo ovládnout své jednání. Důvodová zpráva hovoří o potřebě rozlišit situace, ve kterých se mladistvý dopustí závažných (např. vraždy, loupeže) nebo méně závažných (krádeže, vydírání, podvody) kriminálních deliktů, a situace, kdy se dopustí méně závažného trestního jednání (omezování osobní svobody, výtržnictví, neoprávněné užití cizí věci). U méně závažných trestních jednání nemusí být mladistvému jasné (a to vzhledem k jeho stupni intelektuálního nebo mravního vývoje), že se dopustil něčeho trestného.

Pokud je zde pochybnost o jeho duševní zralosti, je zapotřebí znalecký posudek, a to za pomoci znalce z oboru zdravotnictví, odvětví psychiatrie se specializací na dětskou psychiatrii a znalce z oboru zdravotnictví nebo pedagogiky, odvětví psychologie, se specializací na dětskou psychologii, jak stanoví § 58 odst. 1 ZSM.

K rozumové a mravní vyspělosti se vyjadřují znalci z oboru psychologie. Může se stát, že psychiatr nezjistí žádnou duševní poruchu, ale psycholog u téhož mladistvého dojde k závěru, že úroveň jeho rozumové a mravní vyspělosti je snížena pod patnáctý rok věku a mladistvý je výrazně vývojově opožděn. Pokud bychom brali v potaz pouze názor znalce z odvětví psychiatrie, mladistvý by byl trestně odpovědný, v případě zohlednění názoru znalce z oboru psychologie bychom došli k opačnému názoru. Psychiatr zjišťuje, zda mladistvý netrpí duševní poruchou, která by ovlivnila rozpoznávací a ovládací schopnosti. Psycholog se dívá např. i na prostředí, ve kterém mladistvý vyrůstal a jiné aspekty, které ovlivnily úroveň rozpoznávací a ovládací schopnosti.¹⁹ Na každý čin však musí společnost reagovat, a to i když pachatel není

¹⁸ ŠÁMAL, Pavel. § 5 [Odpovědnost mladistvého]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 37.

¹⁹ SOTOLÁŘ, Alexander, AUGUSTINOVÁ, Pavla. K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestně spáchané trestně neodpovědnými mladistvými. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 7, s. 196–201.

trestně odpovědný. Pokud znalci z oboru psychologie dospějí k závěru, že mladistvý nedosáhl potřebné rozumové a mravní vyspělosti dle § 5 odst. 1 ZSM, budou postupovat dle § 5 odst. 2 ZSM, to znamená, že vůči němu užijí ochranná opatření nebo opatření uplatňovaných podle ZSM u dětí mladších patnácti let.

Jedinci okolo patnáctého roku věku mohou mít problém u méně závažných provinění rozpoznat, zda se dopustili něčeho nesprávného nebo mohou být zaostalí za svými vrstevníky a neuvědomovat si vážnost situace. A proto by nebylo spravedlivé trestat tyto jedince stejně přísně jako ty, kteří si plně uvědomovali, co činí. Cílem trestního práva by neměla být absolutní trestní odpovědnost bez přihlédnutí k jednotlivým okolnostem po dosažení určitého věku, jestliže se jedná o období, kdy se jedinec nadále vyvíjí.

Tato relativní trestní odpovědnost je zavedena po vzoru zákona č. 48/1931 Sb. z. a n., zákona o trestním soudnictví nad mládeží a po vzoru německého zákona o soudech mládeže z roku 1974 - Jugendgerichtsgesetz - koncepce relativní trestní odpovědnosti je v tomto zákoně konstruována poněkud odlišně. Platí, že viny je schopen ten, kdo v době činu dosáhl dostatečného rozumového a mravního vývoje²⁰, tudíž soudce vždy zkoumá naplnění těchto dvou podmínek.

Podle české právní úpravy se přičetnost mladistvého předpokládá, stejně jako u dospělých pachatelů. Pouze v pochybnostech se prokazuje opak. Jestliže by nedostatek rozumové a mravní vyspělosti spočíval v duševní poruše, budeme mladistvého posuzovat podle § 26 TrZ.²¹ Tato ustanovení se mohou uplatnit vedle sebe, navzájem si nekonkurují. Předpoklady nepřičetnosti jsou v § 5 odst. 1 ZSM a v § 26 TrZ shodné, rozdíl spočívá v příčině.²²

Otázkou je, zda je rozumová a mravní vyspělost samostatným důvodem vylučující trestní odpovědnost mladistvého, anebo zvláštním případem přičetnosti. Počátek věku trestní odpovědnosti a přičetnosti jsou samostatné obligatorní znaky subjektu trestného činu, ale mají určité shodné souvislosti. Pachatelem trestného činu

²⁰ Section 3 Jugendgerichtsgesetz, BGBl. I S. 3427, ve znění pozdějších předpisů (německý zákon). Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_jgg/englisch_jgg.html#p0022.

²¹ Nepřičetnost podle zákona č. 140/1961 Sb. byla upravena v § 12, o kterém rovněž pojednává článek. V aktuálně účinném trestním zákoníku č. 40/2009 Sb. je nepřičetnost upravena v § 26. Rozdíl v definicích spočívá v tom, že podle předchozí právní úpravy byla jedna z podmínek nepřičetnosti nemožnost rozpoznat jeho nebezpečnost pro společnost, a to je nyní nahrazeno neschopností rozpoznat protiprávnost činu.

²² ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSM a § 12 TrZ). *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č. 10, s. 293–299.

mohou být pouze osoby sociálně zralé, které musí nabýt biologické i sociálně-psychické dospělosti. Sociální zralost nastává dovršením patnáctého roku věku. Věk i přičetnost jsou založeny na kritériích jako pachatelova dospělost biologická a sociálně-psychická. Prof. JUDr. Pavel Šámal, Ph.D se domnívá, že v případě mladistvých pojem duševní poruchy nahrazuje pojem rozumové a mravní vyspělosti a § 5 odst. 1 ZSM chápe jako speciální důvod nepřičetnosti, nikoliv jako samostatný důvod vylučující trestní odpovědnost, přičemž i trestní nauka vždy považovala § 5 odst. 1 jako zvláštní důvod nepřičetnosti.²³ Opačný názor zastává prof. JUDr. Jiří Jelínek, CSc., který vnímá rozumovou a mravní vyspělost jako samostatný obligatorní znak subjektu provinění, který stojí vedle věku a přičetnosti.²⁴ Neexistuje jednoznačné řešení, jestli na rozumovou a mravní vyspělost nahlížet jako na specifickou podmínku trestní odpovědnosti či zvláštní druh přičetnosti. Soudy se spíše přiklání ke zvláštnímu druhu nepřičetnosti.²⁵ Taktéž to vnímá i Nejvyšší státní zastupitelství. Na přičetnost mladistvého nahlíží jako na relativní či podmíněnou, případně zvláštní druh nepřičetnosti.²⁶ Naopak v monografii *Dokazování v trestním řízení v kontextu práva na spravedlivý proces* se JUDr. Lucie BUDAYOVÁ, Ph.D. přiklání k názoru, že požadavek rozumové a mravní vyspělosti stojí po boku podmínky přičetnosti a věku, jedná se o samostatný znak provinění.²⁷ Ostatní odborníci, kteří mají tentýž názor si jej odůvodňují tím, že znakem nepřičetnosti je duševní porucha, zatímco nedostatek rozumové a mravní vyspělosti nemá patologický ráz. Duševní porucha může nastat ihned, rozumová a mravní vyspělost se nabývá pomalu.²⁸

Z mého úhlu pohledu je rozumová a mravní vyspělost samostatným obligatorním znakem provinění. Neztotožňuji se s názorem, že pojem duševní poruchy nahrazuje relativní a mravní vyspělost. Nepodřazovala bych rozumovou a mravní vyspělost pod nepřičetnost, neboť §5 odst. 1 ZSM vnímám jako ustanovení, které chrání mladistvého z důvodu nízkého věku, nadále probíhajícího vývoje, kdy biologický věk nemusí

²³ ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 2, s. 47–52.

²⁴ JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů, *Bulletin advokacie*, 2009, roč. 16, č. 10, s. 36-42.

²⁵ POLANSKÝ, Ivo. Vybrané problémy dokazování rozumové a mravní vyspělosti. *Forenzní vědy, právo, kriminalistika*, 2021, roč. 6, č. 1, str. 65-79.

²⁶ ŠIMEK, Milan, ZEŽULOVÁ, Lucie. Relativní nepřičetnost mladistvého – vybrané problémy. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 12, č. 1, str. 52

²⁷ POLANSKÝ, Ivo. Vybrané problémy dokazování rozumové a mravní vyspělosti. *Forenzní vědy, právo, kriminalistika*, 2021, roč. 6, č. 1, str. 65-79.

²⁸ Tamtéž.

odpovídat věku mentálnímu. Není zde žádná spojitost s duševní poruchou, jako to je v případě nepřičetnosti, kdy neschopnost rozpoznat protiprávnost svého činu nebo ovládnout své jednání je způsobena duševní poruchou. Což jsou dle § 123 TZ duševní poruchy vyplývající z duševních nemocí, hluboké poruchy vědomí, mentální retardace, těžké asociální poruchy osobnosti a jiné těžké duševní nebo sexuální odchylky.

1.6. Rozdíl mezi trestem a ochranným opatřením

Účel trestu a ochranného opatření není v zákoně vyznačen. Pouze v případě mladistvých můžeme nalézt ustanovení s vymezením účelu ochranného opatření a tím je ovlivnění duševního, mravního a sociálního vývoje mladistvého a ochrana společnosti před pácháním provinění mladistvými.²⁹ Uložení trestu znamená společenské odsouzení trestného činu a jeho pachatele. Dochází k zásahu do občanských práv a svobod pachatele (újmá na osobní svobodě, majetku či cti). V případě podmíněného odsouzení se jedná o pohrůžku výkonu uloženého trestu, kdy výkon trestu je odložen na zkušební dobu, navíc mohou být uložena přiměřená omezení a povinnosti. Někdy nemusí dojít k žádné újmě, nýbrž dojde pouze k sociálně etickému odsouzení činu a zachování výroku o vině. Tak je tomu v případě upuštění od potrestání. Jinak je tomu v případě ochranného opatření, kdy jeho uložením nedochází k sociálně etickému odsouzení činu a jeho pachatele. Účelem nespočívá ve způsobení újmy pachateli. Důsledkem jejich výkonu je omezení osobní svobody nebo zásah do majetkových práv.³⁰

Ochranné opatření je právním následkem trestného činu nebo činu jinak trestného. Lze je uložit trestně odpovědným i trestně neodpovědným osobám. Nadto některá z nich (zabrání věci podle § 101 TZ a zabránění části majetku podle § 102a TZ) lze uložit i osobám, které se nedopustily žádného protiprávního jednání. Může se tedy stát, že se určitá osoba dopustí trestného činu, ale postižena bude věc, která této osobě nenáleží.³¹ Cílem ochranného opatření je osobu léčit (v případě ochranného léčení), vychovat (při uložení ochranné výchovy), zajistit (při uložení zabezpečovací detence), případně zneškodnit určitou věc (v případě uložení zabránění věci nebo

²⁹ § 21 odst. 1 písm. b) zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

³⁰ VANDUCHOVÁ, Marie. § 36 [Druhy trestních sankcí]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, marg. č. 1-2, str. 494-496.

³¹ KALVODOVÁ, Věra. § 36 [Druhy trestních sankcí]. In: Ščerba, F. a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, str. 559.

jiné majetkové hodnoty), nikoliv způsobení újmy pachateli.³² U zabezpečovací detence a ochranného léčení není dána přesná doba trvání těchto opatření. Domnívám se, že některá ochranná opatření mohou pocitově znamenat tvrdší sankci než trest, neboť daná osoba přesně neví, kdy skončí, což může být frustrující.

1.7. Rozdíl mezi ochrannou a ústavní výchovou

Ráda bych vysvětlila pojem ústavní výchovy, vzhledem k tomu, že jej budu v mé diplomové práci zmiňovat. Rozdíl mezi ochrannou a ústavní výchovou spatřuji v tom, že ústavní výchova není chápána jako sankční opatření. Jedná se spíše o nezbytné opatření, které umožňuje zvládnout krizové období.³³ Pro uložení ústavní výchovy není zapotřebí delikventní sklony nezletilého, postačí, že rodiče nedokážou zajistit řádnou výchovu. Krajský soud v Hradci Králové v rozsudku z roku 2003 vyslovil, že ústavní výchova je v ochranné výchově zahrnuta, jelikož ochranná výchova je širším opatřením.³⁴

Aby mohlo dojít k nařízení ústavní výchovy, ohrožování výchovy musí dosahovat určité intenzity, musí jít o jednání sociálně-patologické, kdy rodiče tolerují něco, co nemá na nezletilého dobrý vliv a není to ku prospěchu jeho řádného rozvoje. Může se jednat o podporování alkoholu, užívání drog nebo záškoláctví. I v případě, že rodiče v tomto nezletilého nepodporují, ale tuto vzniklou situaci neřeší, jedná se o ohrožení tělesného, rozumového nebo duševního stavu, kam spadá i např. nedostatečná výživa, zanedbávání zdravotní péče dítěte apod.³⁵ Nedostatečné bytové nebo majetkové poměry rodičů nezletilého nemohou být samy o sobě důvodem pro rozhodnutí soudu o uložení ústavní výchovy.³⁶

Ústavní výchovu nenajdeme mezi výčtem ostatních ochranných opatření dle § 21 ZSM. Ústavní výchova je samostatně upravena v zákoně č. 89/2012 Sb. občanského zákoníku, ve znění pozdějších předpisů (dále jen NOZ). Podmínky pro uložení ústavní výchovy nalezneme v § 971 NOZ, který stanoví: „*Jsou-li výchova dítěte nebo jeho*

³² VANDUCHOVÁ, Marie. § 36 [Druhy trestních sankcí]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, marg. č. 2., str. 495.

³³ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 971 [Ústavní výchova a péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1161.

³⁴ rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. 6. 2003, sp. zn. 26 Co 124/2003 (publikováno s anotací ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2007, č. 10).

³⁵ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 971 [Ústavní výchova a péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1161.

³⁶ § 971 odst. 3 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

tělesný, rozumový či duševní stav, anebo jeho řádný vývoj vážně ohroženy nebo narušeny do té míry, že je to v rozporu se zájmem dítěte, anebo jsou-li tu vážné důvody, pro které rodiče dítěte nemohou jeho výchovu zabezpečit, může soud jako nezbytné opatření také nařídit ústavní výchovu. Učiní tak zejména tehdy, kdy dříve učiněná opatření nevedla k nápravě. Soud přitom vždy zvažuje, zda není na místě dát přednost svěření dítěte do péče fyzické osoby."

Ústavní výchova trvá nejdéle tři roky, avšak před uplynutím tří let může být prodloužena, opět nejdéle na dobu tří let. Ústavní výchova bude zrušena, pokud pominou důvody pro její trvání.³⁷

Výkon ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a preventivně výchovné péče ve školských zařízeních upravuje zákon č. 109/2002 Sb. I když by uložení ústavní výchovy mělo být méně závažnějším a méně svobodu omezujícím opatřením než ochranná výchova, v praxi se v mnohém velmi podobají a dalo by se říct, že jsou postaveny na stejnou roveň. I když se výchovné ústavy zřizují odděleně pro děti s nařízenou ústavní výchovou a uloženou ochrannou výchovou, tak zejména z hlediska práv a povinností dětí umístěných v zařízení, ředitele zařízení a osob odpovědných za výchovu se od sebe nijak výrazně neliší.³⁸

³⁷ § 972 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

³⁸ WESTPHALOVÁ, Lenka. § 971 [Ústavní výchova a péče v zařízení pro děti vyžadující okamžitou pomoc]. In: HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655-975). Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, s. 1161.

2. Příčiny kriminality mládeže

Kriminalita je pojem, jež označuje souhrn jednání, které se posuzují jako trestné činy. Legální definice zní tak, že se jedná o jev, který je pro společnost škodlivý, působí škody společnosti a jejím obětím.³⁹ Jedním z hlavních kriminologických témat je delikvence mládeže. Někdy může být prvním příznakem, že mládež v budoucnu spáchá trestný čin, tzv. rizikové chování. Může se jednat o předzvěst delikvence. Kriminalita začala v České republice (tehdejším Československu) po roce 1989 stoupat. Došlo ke změně politického systému. Zatímco za dob socialismu existoval totalitní systém kontroly, kdy obyvatelé byli více kontrolováni, měli více povinností, tak dnes máme větší svobodu a volnost. Uvolnění režimu jistě přispělo ke zhoršení situace v oblasti kriminality.⁴⁰

Velký vliv na kriminalitu mládeže má okolí, se kterým přichází do styku. Je velmi často páchána ve větších skupinách lidí. Zejména u vrstevnických skupin mládeže nalezneme snahu zapadnout do určité skupiny, kterou charakterizují podobné názory na rodiče, peníze, práci, sexualitu, drogy a morální hodnoty. Touha někam patřit se může objevit zejména u těch, kteří vyrůstají v dysfunkčních rodinách. Tato touha může být tak obrovská, že se mohou podříditi chování této skupiny, a to i tehdy, když se parta dopouští kriminální činnosti. Pokud by ustoupili, mohli by vypadat jako slaboši. Důvody, proč se tyto party dopouští kriminality, mohou být různé. Například nuda, nedostatek finančních prostředků na diskotéky, který vede k drobným krádežím.⁴¹ Aktuálním problémem je sledování televize, které se děti a dospívající věnují více než četbě novin, časopisů, návštěvě divadel, sportu a jiným aktivitám. Z televize se můžeme dozvědět spoustu informací, na druhou stranu je na denním pořádku zobrazování a zlehčování násilí, vulgární vyobrazování sexu a lidského těla způsobem snižujícím lidskou důstojnost, agresivita, ať už z důvodů nenávisti vůči nějakému etniku, sociální skupině lidí a jiné scény. Divák nabude pocitu, že svět je nebezpečným místem, a že násilí je normální. I přesto, že člověk tyto scény odsuzuje, přičí se mu a zaujímá k nim kritický postoj, tak se tato kritičnost může vhodným druhem zábavného podání scén a násilí oslabovat. Obzvláště děti v nízkém věku mají tendenci napodobovat to, co vidí v televizi, takže agresivní jednání oblíbené postavičky z pohádky může vést

³⁹ NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, s. 15-17.

⁴⁰ MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál s.r.o., 1998, s.97 a 152.

⁴¹ Tamtéž, s. 83-88.

k tomu že dítě bude tuto postavičku napodobovat. Pokud na dítě rodiče nepůsobí dostatečně výchovně, vychová si jej televize.⁴² Ta může na příjemce televizního vysílání působit mnoha způsoby. Sledováním násilí v televizi může dojít k jisté lhostejnosti vůči tomuto chování nebo ke zvýšené agresivitě, taktéž v nás může vyvolat pocit oběti a strachu, že násilí může být vykonáno proti nám.⁴³

Další příčina kriminality mládeže může spočívat v ekonomické situaci rodiny. Jedná se zejména o případy, kdy rodina je natolik chudá, že nemá dostatek financí na jídlo, oblečení a naplnění základních životních potřeb, a to může vést ke snaze mládeže vydělat si peníze jakýmkoliv prostředky, například zapojením se do trestné činnosti. Svůj vliv má i rodinné prostředí, kde osoba vyrůstá. Jestliže žije v prostředí plném lásky a porozumění, podpoří to jeho harmonický vývoj. V rodinném prostředí, kde dítě vyrůstá, si osvojuje své první návyky, pohledy na svět a pokud je dítě součástí dysfunkční rodiny, kde jsou časté hádky, psychické problémy u rodičů (včetně agrese, frustrace), rodiče se dopouští protiprávního jednání, může to vést k trestné činnosti mládeže.⁴⁴

Aby mohlo dojít ke snížení kriminality mládeže, je velmi důležitá prevence kriminality. Téma prevence by mohlo být součástí samostatné diplomové práce, proto pouze ve zkratce nastíním alespoň strukturu prevence kriminality. Z hlediska úrovně preventivních aktivit rozlišujeme primární, sekundární a terciární prevenci. Primární prevence je zaměřena na celou populaci a zvláštní pozornost je věnována mládeži, kdy se zaměřuje na využívání volného času či možnosti sportovního vyžití mládeže. Realizuje ji rodina, škola nebo lokální společenství. Sekundární prevence se zabývá rizikovými jedinci a skupinami osob, to znamená osoby drogově a alkoholově závislé, vandalismus, záškoláctví a další. Terciární prevence spočívá v resocializaci kriminálně narušených osob.⁴⁵ Cílem je přispívat k předcházení páchaní kriminality státními, veřejnoprávními i soukromoprávními subjekty, a to buď působením na pachatele nebo omezením příležitostí pro páchaní kriminality. Důležité je také informování

⁴² MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál s.r.o., 1998, s. 102-107.

⁴³ CHROMÝ, Jan. Trestněprávní ochrana mládeže před televizním násilím – možnosti a limity. *Státní zastupitelství*, 2010, roč. 8, č. 4, str. 17.

⁴⁴ MORE Hemant. *Juvenile Delinquency*. [online]. thefactfactor.com., 19. září 2020 [cit. 1. dubna 2022]. Dostupné z: [Juvenile Delinquency: Its meaning and causes, legal provisions \(thefactfactor.com\)](https://thefactfactor.com/juvenile-delinquency-its-meaning-and-causes-legal-provisions/).

⁴⁵ MVČR. *Prevence kriminality*. [online]. mvcr.cz [cit. 2. dubna 2022]. Dostupné z: [Prevence kriminality - Ministerstvo vnitra České republiky \(mvcr.cz\)](https://www.mvcr.cz/prevence-kriminality).

veřejnosti o ochraně před trestnou činností.⁴⁶

Problémem je to, že ani rodiče nevyhledávají aktivní pomoc pro své děti, pokud zjistí, že něco není v pořádku. Taktéž orgány sociálně-právní ochrany dětí, Policie České republiky, obecní a městská policie, živnostenské úřady by měly aktivně vyhledávat trestnou činnost mládeže. Pro spolupráci v příhraničních oblastech a výměnu informací má svou úlohu Národní ústředna Interpolu Praha.⁴⁷

Jako prevence kriminality může sloužit školské zařízení Středisko výchovné péče (dále jen SVP), jejímž cílem je přispívat ke zdravému vývoji jednotlivce. Tato zařízení zřizuje MŠMT. Na SVP se může obrátit rodič, jestliže řeší se svým dítětem nějaký problém, případně učitel, pokud řeší problémy se svým žákem. Cílem tohoto zařízení je působit na mládež, u které se objevilo záškoláctví, první experimenty s drogami, nerespektování autorit, agresivní chování a jiné problémy. Spočívá v preventivním působení na jedince, kteří doposud nejsou umístěni v žádném z ústavů.⁴⁸

⁴⁶ Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra. *Prevence kriminality*. [online]. prevencekriminality.cz [cit. 2 dubna 2022]. Dostupné z: [Prevence kriminality – Prevence kriminality](#).

⁴⁷ ZOUBKOVÁ, Ivana. In: ZOUBKOVÁ, Ivana, MOULISOVÁ, Marcela. *Kriminologie a prevence kriminality*. 1. vydání. Praha: Armex Publishing, 2004, s. 118-119.

⁴⁸ Středisko výchovné péče Moravský Krumlov [online]. svp-mk-zn.webnode.cz [cit. 5. května 2022]. Dostupné z: <https://svp-mk-zn.webnode.cz/>.

3. Ochranná opatření

3.1. Výčet ochranných opatření

Sankce, které lze udělit mladistvým, se dělí na tři typy: výchovná opatření, ochranná opatření a trestní opatření.⁴⁹ Ve vztahu k výchovným opatřením se ochranná opatření použijí subsidiárně.⁵⁰ Ochranná opatření můžeme rozdělit na ochranné léčení, zabezpečovací detenci, zabránění věci, zabránění části majetku a ochrannou výchovu.⁵¹ Z výčtu je patrné, že některá opatření směřují proti svobodě, jiná proti majetku. Ta, která směřují proti svobodě, lze uložit pouze osobě, která se dopustila trestného činu nebo činu jinak trestného. Nelze je uložit právními osobám. Trvají tak dlouho, dokud to vyžaduje jejich účel.⁵²

Druhou skupinou jsou opatření směřující proti majetku, kde spadá zabránění věci a zabránění části majetku. Zde není omezení, komu lze takové opatření uložit. Můžou směřovat proti komukoliv, komu náleží majetek, kterého se ochranné opatření týká. Oba druhy opatření směřující proti majetku mohou být uloženy vedle sebe nebo i vedle ochranného opatření omezujícího osobní svobodu. Jejich cílem není morální odsouzení. Jejich výkon se nepromlčuje, nemohou být prominuta prostřednictvím milosti a nezahlazují se.⁵³

3.2. Zásady při ukládání

Ochranná opatření slouží především k prevenci a jejich významnou složkou je složka terapeutická, výchovná a zabezpečovací. Účelem je snížení nebezpečí dalšího porušení nebo ohrožení zájmů chráněných trestním zákonem, aby byly léčeny a izolovány osoby zmenšeně přičetné nebo nepřičetné. Při ukládání ochranné výchovy se uplatní několik zásad. Obdobně jako u trestu i zde platí zásada vyjádřena v listině **nullum crimen, nula poena sine lege** neboli „žádný zločin a trest bez zákona“.⁵⁴

⁴⁹ §10 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵⁰ TEJNSKÁ, Katarína. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. akt. dopl. vyd. Praha: Leges, 2019, s. 492 a 501.

⁵¹ § 21 odst. 1 zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁵² HERANOVÁ, Simona. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. akt. dopl. vyd. Praha: Leges, 2019, s. 477.

⁵³ JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákon a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 8. akt. a dopl. vyd. Praha: Leges, 2020, s. 158-159.

⁵⁴ VANTUCH, Pavel. *Ochranná opatření v trestním zákoníku*. [online]. pravniradce.ekonom.cz, 27. ledna 2010 [cit. 1 ledna 2022]. Dostupné z: [Ochranná opatření v trestním zákoníku | PRAVNIRADCE.EKONOM.CZ - Praktická příručka](https://pravniradce.ekonom.cz/ochrann%C3%A1-opatření-v-trestním-zákoníku/).

Další zásadou je zásada **přiměřenosti** vymezena v § 96 TZ. Je speciální ve vztahu k § 38 odst. 1,2, který se zabývá přiměřeností trestních sankcí. V § 96 najdeme výčet situací, kdy nedojde k uložení ochranného opatření. Nestane se tak, pokud by to bylo nepřiměřené vzhledem k povaze a závažnosti trestného činu, nebezpečí, které od pachatele v budoucnu hrozí pro zájmy chráněné trestním zákonem, jakož i osobě pachatele a jeho poměrům. Pokud zkoumáme „povahu“ trestného činu, zkoumáme jeho míru, zavinění, pohnutku, záměr a cíl pachatele, v případě „závažnosti“ význam chráněného zájmu, dotčeného spáchaným činem, způsobu jeho provedení, následků a okolnostem spáchání. Sledujeme, jestli u odsouzeného hrozí páchaní trestných činů, popř. činů jinak trestných, a v jakém časovém horizontu. Jaké má pachatel rodinné poměry, zdravotní stav a jaké jsou možnosti jeho nápravy.⁵⁵ Na zásadu přiměřenosti navazuje požadavek **proporcionality**, kdy újma způsobena pachateli nesmí být větší, než je nezbytné k dosažení účelu ochranného opatření, jak je stanoveno v §96 odst. 2. Tedy tam, kde postačí trestní sankce méně postihující pachatele, nesmí být uložena sankce citelnější.

Pro ukládání ochranných opatření je důležitý princip **zákonnosti**. Ochranná opatření můžeme uložit jak samostatně i vedle trestu. Máme tři modelové situace, jak můžeme ochranné opatření uložit:

- a) samostatně – tzn. bez uložení trestu – například uložení zabezpečovací detence nepřičetnému pachateli činu, který jinak vykazuje znaky zločinu
- b) namísto trestu – tzn. při upuštění od potrestání – například uložení ochranné výchovy pachateli, jehož přičetnost je zmenšená
- c) vedle trestu – tzn. současně s uložení trestu – v případě, kdy by samotné uložení trestu nebo samotné uložení ochranného opatření nebylo dostačující⁵⁶

Ke kumulativnímu uložení ochranného opatření a trestu nedojde, pokud by uložení mělo obdobný účinek. Kumulativní uložení trestu a ochranného opatření je možné v případě, že by v této kombinaci příznivě působily na pachatele a zajistily ochranu společnosti. Je dokonce možné uložit dva a více ochranných opatření, to

⁵⁵ PÚRY, František. § 39 [Stanovení druhu a výměry trestu]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, marg. č. 17, s. 511–526.

⁵⁶ VANDUCHOVÁ, Marie. § 97 [Ukládání ochranných opatření]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, marg. č. 6, s. 1148-1150

se nevztahuje na ochranné léčení a zabezpečovací detenci. Soud stanoví, v jakém pořadí se budou vykonávat.⁵⁷

⁵⁷ VANDUCHOVÁ, Marie. § 97 [Ukládání ochranných opatření]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, marg. č. 6, s. 1148-1150.

4. Právní úprava ochranné výchovy

4.1. Právní úprava ochranné výchovy ve 20. století

Trestní novelou z roku 1908 se upravovalo trestní soudnictví nad mládeží a podmíněné odsouzení. Dítě do 12 let nebylo trestně stíháno, ale mohlo být odevzdáno „domácí nebo školní kázní“, případně do nejbližšího státního dětského domova. Za mladistvého se považovala osoba ve věku 12-18 let. Po osmnáctém roku byla osoba plně trestně odpovědná. Ochranná výchova mohla být uložena rozumově i mravně vyspělému mladistvému za spáchání zločinu nebo přečinu. Pobyt v polepšovně mohl trvat nejdéle do 21. roku a osoby byly umísťovány do státní polepšovny v Košicích. Dne 11. března 1931 byl přijat zákon č. 48/1931 Sb., o trestním soudnictví nad mládeží, který se stal účinným ke dni 1. 10. 1931. Zákon rozdělval skupinu mládeže do dvou skupin, a to dle věku. Do první skupiny se řadili ti, kteří v době spáchání trestného činu nedovršili čtrnáctého roku věku, neboli tzv. nedospělí. Nedospělému mohla být nařízena ochranná výchova pouze v případě, že byl starší dvanácti let a dopustil se trestného činu, za který bylo možno uložit trest smrti nebo trest odnětí svobody na doživotí.⁵⁸ Druhou skupinu tvořily osoby, které tento věk v době spáchání trestného činu dovršily čtrnáctého roku věku, avšak nepřekročily osmnáctý rok věku.⁵⁹

Pokud osoba spáchala zločin, byla zde velmi důležitá subjektivní stránka trestného činu – úmysl. Byla projevna potřeba oddělit při výkonu trestu nedospělé osoby od osob dospělých, proto byli nedospělí umísťováni na tzv. oddělená místa, případně po výkonu trestu do polepšovny. Jestliže osoba v době spáchání činu nedovršila věku dvaceti let, jednalo se o polehčující okolnost. Této osobě nebylo možné uložit doživotní vězení a trest smrti.⁶⁰ Na základě tohoto zákona bylo možné ochrannou výchovu nařídit, jestliže se předpokládalo, že ochranná výchova dosáhne svého účelu, nebylo možné odstranit nedostatek řádné výchovy v rodině mladistvého, případně v rodině, ve které žil a nejdéle do dvacátého prvního roku věku.⁶¹

⁵⁸ FRANTIŠEK, Ludvík a kol. *Ústavní a ochranná výchova dětí a mládeže*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958. s. 8-10.

⁵⁹ ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016, s. 111.

⁶⁰ MIRIČKA, A. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 9. vydání. Praha: Všehrad, 1930, s. 35-36.

⁶¹ KALLAB, Jaroslav. *Stručný výklad zákona z 11. března 1931, č. 48 Sb. z. a n. o trestním soudnictví nad mládeží*. Brno: Nákladem Čs. Spolku Právník, 1931, 7 s. Dostupné z: databáze digitální knihovny Právnické fakulty MU.

Dne 12. července byl schválen zákon č. 86/1950 Sb. Za mladistvého se považovala osoba, která přesáhla věku patnácti let, ale nepřekročila osmnáctý rok svého věku. Jednou ze změn, kterou tento zákon přinesl, byla doba trvání ochranné výchovy. Délka jejího trvání byla zkrácena. Bylo možné ji uložit do osmnáctého roku věku, a jestliže to vyžadovaly zájmy mladistvého, ochranná výchova mohla být prodloužena, nikoliv však do dvacátého prvního roku věku, jak tomu bylo v předešlé právní úpravě, ale maximálně do dovršeného devatenáctého roku věku.⁶² Důvod, proč nemohla být uložena jedinci staršímu osmnácti let byl zcela racionální. Výchovné metody při ochranné výchově jsou určeny pro určitou věkovou kategorii, proto nelze předpokládat, že tyto metody budou účinné pro vyšší věkovou kategorii. Jestliže byla do zařízení ochranné výchovy přijata osoba až po osmnáctém roku věku, ochranná výchova by nemusela dosáhnout takového účinku jako u mladších osob. Pokud byla ochranná výchova uložena souběžně s trestem odnětí svobody, bylo nutné, aby ochranná výchova byla před osmnáctým rokem započata, tzn. pokud mladistvý dovršil dne 16. dubna 1951 osmnáctý rok svého věku a teprve den předtím mu skončil trest odnětí svobody, ochranná výchova nemohla být nařízena.⁶³

Mladistvému bylo možné nařídit ochrannou výchovu i v případě, že se dopustil přestupku. Pokud se zdravý mladík vyhýbal hledání práce, a tím se dopustil přestupku proti ochraně práva na práci podle § 71 tr. zák. spr., tak s přihlédnutím k prostředí, ve kterém mladistvý vyrůstal a pokud bylo zřejmé, že o jeho řádnou výchovu nebude postaráno a nebude plnit povinnosti plynoucí z jeho věku, mohla být nařízena ochranná výchova.⁶⁴

Následujícím zákonem upravujícím tento institut byl zákon č. 140/1961 Sb. Pojem mladistvého a délka trvání je vymezena totožně jako v zákoně č. 86/1950 Sb. Novinkou byla možnost uložení dětem mladších patnácti let. Jedince bylo možno umístit do výchovného zařízení, případně do léčebného zařízení.

4.2. Právní úprava de lege lata

Právní úpravu ochranné výchovy dnes najdeme v zákoně č. 218/2003 Sb. o soudnictví ve věcech mládeže (dále jen ZSM). Je určena pro ty mladistvé, jejichž

⁶² § 73 zákona č. 86/1950 Sb., trestní zákon, ve znění zákona č. 40/2009 Sb.

⁶³ rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 19. 3. 1951, sp. zn. / č.j.: 1 Tk 31/51 (publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, č. 93/1951).

⁶⁴ rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 24. 6. 1954, sp. zn. / č.j. 7 To 117/54 (publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek Nejvyššího soudu, roč. 1995, č. 23/1995).

řádný vývoj a výchova jsou vážně ohroženy a je u nich zvýšené riziko recidivy protiprávního jednání.⁶⁵

4.2.1. Podmínky uložení

Podmínky uložení ochranné výchovy najdeme v § 22 ZSM, který stanoví, že soud pro mládež uloží mladistvému ochrannou výchovu, jestliže:

- *o výchovu mladistvého není náležitě postaráno a nedostatek řádné výchovy nelze odstranit v jeho vlastní rodině nebo v rodině, v níž žije*
- *dosavadní výchova mladistvého byla zanedbána, nebo*
- *prostředí, v němž mladistvý žije, neposkytuje záruku jeho náležité výchovy*
- *a nepostačuje uložení výchovných opatření*

Co se týče ukládání ochranné výchovy dítěti, tak i přesto, že § 89 ZSM stanoví, že dítě mladší patnácti let není trestně odpovědné, tak jestliže se dopustí činu jinak trestného, lze mu uložit opatření potřebná k jeho nápravě. Na to navazuje § 93, v jehož výčtu se dozvíme, v jakém případě můžeme uložit ochrannou výchovu dítěti mladšímu patnácti let:

- *dopustí-li se činu jinak trestného, a to zpravidla na základě výsledků pedagogicko-psychologického vyšetření*
- *pokud spáchalo čin, za který trestní zákoník dovoluje uložení výjimečného trestu*
- *odůvodňuje-li to povaha spáchaného činu jinak trestného a je-li to nezbytně nutné k zajištění jeho řádné výchovy*

Uložení ochranné výchovy znamená „*odnětí nezletilce z výchovy rodičům a jeho zařazení do kolektivní výchovy s přísnějším režimem. Ježto jde o hluboký zásah do práv občanů, lze ochrannou výchovu uložit teprve když jiné, méně intenzivní prostředky výchovy, již nemají naději na úspěch.*“⁶⁶

4.2.2. Upuštění od výkonu ochranné výchovy

Dle § 83 ZSM může být upuštěno od výkonu ochranné výchovy. O tom nyní vzhledem k zákonu č. 220/2021, kterým došlo ke změně zákona č. 218/2003 Sb., o

⁶⁵ TEJNSKÁ, Katarína. In: JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. akt. Adopl. vyd. Praha: Leges, 2019, s. 502.

⁶⁶ rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 2. 1962, sp. zn. 2 To 41/62 (publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, č. 4/1962).

odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže rozhoduje nikoliv soud, ale předseda senátu soudu pro mládež, který ochrannou výchovu uložil. O upuštění od výkonu může rozhodnout i bez návrhu, anebo na návrh státního zástupce, probačního úředníka a příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí. Proti tomuto rozhodnutí je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. Podmínkou je, aby od upuštění bylo rozhodnuto před jejím započítáním.

Prof. JUDr. Pavel Šámal Ph.D. jako možné důvody pro rozhodnutí o upuštění od výkonu ochranné výchovy uvádí např. výkon trestního opatření odnětí svobody nebo výchovné působení probačního úředníka na mladistvého a zároveň uplynutím delší doby od uložení ochranné výchovy.⁶⁷

Pokud rozhoduje soud pro mládež, rozumí se tím zvláštní senát a v zákonem stanovených případech předseda takového senátu nebo samosoudce příslušného okresního, krajského, vrchního a Nejvyššího soudu.⁶⁸

Otázkou je, jaký význam má to, že nyní o upuštění od výkonu ochranné výchovy rozhoduje předseda senátu. Někdy může být problematické zajistit účast všech členů senátu nebo některé z členů nahradit. Navíc přisedícímu (člen senátu) trvá oproti soudci z povolání více času zorientovat se v dané problematice a rozhodnout. Každý, ať už jde o předsedu senátu, samosoudce nebo senát, musí postupovat v řízení stejně a respektovat základní zásady trestního řízení. Jestliže bude narozdíl od senátu v řízení rozhodovat pouze jedna osoba – předseda senátu – nedojde k zásahu do práva na spravedlivý proces a dojde tím k urychlení řízení. Zároveň zde nově existuje možnost rozhodovat mimo veřejné zasedání, a to se souhlasem státního zástupce. Pokud se rozhoduje formou veřejného zasedání, musí dojít k celé řadě úkonů (zajištění účasti všech osob, zasedací místnosti), čímž dojde k prodloužení řízení, a to navzdory tomu, že některá jednání trvají pouze několik minut, ačkoliv jim předchází dlouhá příprava. Z čehož vyplývá, že i tato změna přispěje k urychlení řízení.⁶⁹

⁶⁷ ŠÁMAL, Pavel. § 83 [Upuštění od výkonu ochranné výchovy]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 679.

⁶⁸ § 2 odst. 2 písm. d) zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁶⁹ Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, obecná část, str. 5–8..

4.2.3. Délka trvání ochranné výchovy a její prodloužení

V § 22 odst. 2 ZSM je stanovena doba trvání ochranné výchovy, kdy: „*Ochranná výchova potrvá, dokud to vyžaduje její účel, nejdéle však do dovršení osmnáctého roku věku mladistvého; vyžaduje-li to zájem mladistvého, může soud pro mládež ochrannou výchovu prodloužit do dovršení jeho devatenáctého roku.*“ Jak stanoví § 86 ZSM, může být prodloužena pouze taková ochranná výchova, jejíž výkon byl započat. O tom rozhoduje ve veřejném zasedání předseda senátu okresního soudu pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává, a to na návrh státního zástupce, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí, probačního úředníka a výchovného zařízení, anebo i bez takového návrhu. Proti rozhodnutí o prodloužení je přípustná stížnost. Je zapotřebí, aby k prodloužení došlo dříve, než ochranná výchova ze zákona zanikne. Je prodloužena tehdy, pokud to vyžaduje zájem mladistvého, přičemž se nestanoví konkrétní doba prodloužení. Co se pojmem „zájem“ myslí? Délka trvání ochranné výchovy se odvíjí od jejího účelu. Pokud je účelem dokončení konkrétního vzdělání, bude délka trvání vázaná na tento účel (a současně omezena dosažením devatenáctého roku, jak je uvedeno výše).⁷⁰ Taktéž zamezení následků zanedbané výchovy, rozvoj jedince nebo upevnění jeho charakterových vlastností můžou být důvodem pro prodloužení ochranné výchovy.⁷¹

Zákon neukládá povinnost přezkoumat, zda důvody ochranné výchovy trvají. Opačně je tomu u ústavní výchovy, kde je stanovena povinnost přezkoumání soudem každých 6 měsíců.⁷² Ochranná výchova představuje závažný zásah do svobody jednotlivce, a proto se domnívám, že by měla být zákonem stanovena možnost přezkoumat důvody jejího trvání. Nutno však podotknout, že zde máme instrukci Ministerstva spravedlnosti č. 2/2021, kterou se mění instrukce Ministerstva spravedlnosti ze dne 3. 12. 2002 č.j. 505/2001, která stanoví, že:

„Předseda senátu soudu pro mládež, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, současně s nařízením výkonu ochranné výchovy požádá výchovné zařízení, aby nejméně jednou za 6 měsíců trvání výkonu ochranné výchovy zaslalo okresnímu soudu pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává, zprávu o průběhu výkonu ochranné výchovy.“

⁷⁰ ŠÁMAL, Pavel. § 86 [Prodloužení ochranné výchovy]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 688.

⁷¹ ŠÁMAL, Pavel. § 22 [Ochranná výchova]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 240-241.

⁷² § 973 zákona č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.

„Současně s nařízením výkonu ochranné výchovy uloží podle § 34a předseda senátu soudu pro mládež, který ve věci rozhodoval v prvním stupni, orgánu sociálně-právní ochrany dětí, aby okresnímu soudu pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává, zaslal nejméně jednou za 6 měsíců trvání výkonu ochranné výchovy zprávu o sledování výkonu ochranné výchovy a o aktuálních poměrech mladistvého.“

Nadto si může předseda senátu vyžádat podklady k posouzení, zda účel ochranné výchovy trvá.⁷³

4.2.4. Propuštění z ochranné výchovy

O propuštění z ochranné výchovy nyní rozhoduje předseda senátu okresního soudu pro mládež ve veřejném zasedání, a nikoliv okresní soud, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává, při tom přihlíží k vyjádření výchovného zařízení. Proti rozhodnutí je přípustná stížnost, která má odkladný účinek. Mimo veřejné zasedání může předseda senátu rozhodnout o propuštění z ochranné výchovy, pokud mu k tomu dá souhlas státní zástupce.⁷⁴ Rozdíl mezi upuštěním od výkonu z ochranné výchovy a propuštěním z ochranné výchovy je ten, že k upuštění dochází, jestliže pominou důvody, pro které byla uložena a v případě propuštění muselo být s jejím výkonem započato. Bylo-li dosaženo jejího účelu, bude mladistvý z ochranné výchovy propuštěn, a to v případě, že nedovrší osmnáctý rok života. O propuštění není třeba rozhodovat, jestliže mladistvý dovrší věku osmnácti let, popřípadě devatenácti let, jestliže byla ochranná výchova prodloužena. V takovém případě její výkon skončí ze zákona bez potřeby zvláštního rozhodnutí soudu pro mládež.⁷⁵

4.2.5. Podmíněné umístění mladistvého mimo výchovné zařízení

Může nastat situace, že důvody, pro které byla uložena ochranná výchova pominuly a od mladistvého lze očekávat, že i když nebude vykonávat ochrannou výchovu, tak se bude řádně chovat a pracovat. Zároveň však neuplynuly všechny okolnosti, pro které byla ochranná výchova uložena. V takovém případě předseda senátu okresního soudu pro mládež, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonává, rozhodne o podmíněném umístění mimo výchovné zařízení. Proti tomuto rozhodnutí

⁷³ Ministerstvo spravedlnosti. *Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. 2/2021 ze dne 23. 2. 2021 č. j. 1/2021-ODKA-MET.* [online]. Praha: MS, 2021 [citováno dne 15. července 2022]. Dostupné z: Rejstřík instrukcí – Portál justice.

⁷⁴ § 84 zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁵ ŠAMAL, Pavel. § 84 [Propuštění z ochranné výchovy]. In: ŠAMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář.* 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 682.

je přípustná stížnost, jež má odkladný účinek. O podmíněném umístění mimo výchovné zařízení může být rozhodnuto i mimo veřejné zasedání, jestliže o tom rozhodne předseda senátu soudu pro mládež se souhlasem státního zástupce.⁷⁶

Aby mohlo dojít k takovému rozhodnutí, muselo být s jejím výkonem započato, z povahy věci k němu nedochází těsně před dovršením osmnáctého roku věku, kdy má dojít k ukončení ochranné výchovy. Toto rozhodnutí může být zrušeno a rozhodnuto o pokračování ochranné výchovy, jestliže se bude řádně chovat, ačkoliv se na něj nebudou vztahovat omezení, kterým byl podroben ve výchovném zařízení.⁷⁷ Před novelizací zákona č. 218/2003 Sb. zákonem č. 220/2021 mohl o podmíněném umístění mimo výchovné zařízení rozhodnout okresní soud pro mládež a nebyla možnost rozhodnout mimo veřejné zasedání. Domnívám se, že důvody pro tuto změnu jsou tytéž jako v případě upuštění od výkonu ochranné výchovy. Tudiž cílem je urychlení řízení v případě rozhodování o podmíněném umístění mladistvého mimo výchovné zařízení.⁷⁸

⁷⁶ § 85 zákona č. 218/2003 Sb., zákon o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.

⁷⁷ ŠAMAL, Pavel. § 85 [Podmíněné umístění mimo výchovné zařízení]. In: ŠAMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 684.

⁷⁸ Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, obecná část, str. 5–8.

5. Přeměna ochranné výchovy v ústavní výchovu podle předchozí a současné právní úpravy

Dne 25. května 2021 byl přijat zákon č. 220/2021 Sb., kterým došlo ke změně zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Účinnost novelizovaného zákona nastala dne 1.1.2022. V této novelizaci došlo k výrazné změně v § 23 ZSM, který se zabýval přeměnou ústavní a ochranné výchovy. Nově se paragraf zabývá pouze podmíněným umístěním mimo zařízení pro výkon ochranné výchovy. Mohlo se stát, že výkon probíhající ústavní výchovy nepostačoval a bylo zapotřebí rozhodnout o uložení ochranné výchovy. V takovém případě byla možná přeměna ústavní výchovy na ochrannou výchovu. Platí totiž, že ústavní výchova nemůže být vykonávána zároveň s ochrannou výchovou a nemůže dojít k prodloužení ochranné i ústavní výchovy současně.⁷⁹ Mohla nastat i opačná situace, kdy bylo žádoucí přeměnit ochrannou výchovu v ústavní.

To již podle aktuální právní úpravy není možné. Vzhledem k tomu, že jsem se nad výzkumnými otázkami zamýšlela před účinností novelizovaného ZSM, jedna z mých hypotéz v diplomové práci spočívá v otázce, zda bylo možné přeměnit ochrannou výchovou uloženou dle § 93 odst. 1 písm. f) v ústavní výchovu dle § 23 odst. 1 ZSM u dítěte mladšího 15 let za čin jinak trestný. Ačkoliv se může stát, že nyní je zbytečné se touto otázkou zabývat, můžeme si jejím řešením zodpovědět, nakolik se daná novelizace dotkne dětí mladších patnácti let, nebo zda se ve vztahu k nim nic nezmění. A rovnou se zamyslet i nad tím, zda je změna onoho § 23 ZSM krokem kupředu nebo nikoliv. Jestliže budu v této kapitole hovořit o § 23 ZSM, bude to v souvislosti s právní úpravou ZSM před výše uvedenou novelizací.

5.1.1. Přeměna ochranné výchovy v ústavní výchovu

Podle předchozí právní úpravy byla v § 23 ZSM uvedena pravidla pro přeměnu ochranné výchovy mladistvého v ústavní výchovu. Ten stanovil, že pokud ochranná výchova působí na mladistvého pozitivně, tj. lze očekávat jeho řádné chování, může dojít k přeměně ochranné výchovy v ústavní výchovu, případně může být rozhodnuto o podmíněném umístění mladistvého mimo takové výchovné zařízení. Rozhodnutí o podmíněném umístění mohl soud zrušit, pokud mladistvý nesplnil

⁷⁹ rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. 6. 2003, sp. zn. 26 Co 124/2003 (publikováno ve Sbírce soudních rozhodnutí a stanovisek, roč. 2007, č. 10).

očekávání řádného chování. Je logické, že pokud osoba dosáhla zletilosti a opatření ochranné výchovy se chýlí ke konci, nemělo by smysl rozhodovat o změně. Smysl to mělo v průběhu ochranné výchovy, pokud bylo jisté, že ochranná výchova ještě nějakou dobu potrvá.⁸⁰

O tomto návrhu rozhodoval okresní soud pro mládež dle § 87 odst. 1 ZSM, v jehož obvodu se ochranná výchova vykonávala, a to na návrh státního zástupce, probačního úředníka, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí výchovného zařízení nebo mladistvého, anebo i bez takového návrhu. Před rozhodováním o podmíněném umístění mimo výchovné zařízení si soud musel opatřit zprávu o chování mladistvého ve výchovném zařízení, o jeho morálních vlastnostech a o vhodnosti prostředí, kde měl být mladistvý podmíněně umístěn. Rozdíl mezi těmito dvěma způsoby přeměny ochranné výchovy byl ten, že u přeměny ochranné výchovy v ústavní výchovu soud neurčoval zařízení, kde bude výchova vykonávána. Jinak tomu bylo v případě rozhodnutí o podmíněném umístění mladistvého mimo výchovné zařízení – bylo zapotřebí, aby soud určil konkrétní místo jeho pobytu, případně i pracoviště. Určení konkrétního místa pobytu bylo zapotřebí i vzhledem k tomu, že mladistvý umístěný mimo výchovné zařízení zůstával stále pod dohledem a sledovalo se, zda se mladistvý řádně chová. Tuto činnost vykonával soud pro mládež prostřednictvím předsedy senátu (samosoudce) v součinnosti s výchovným zařízením, probační úředník a příslušný orgán sociálně-právní ochrany dětí.⁸¹

5.1.2. Přeměna ochranné výchovy v ústavní výchovu u dítěte mladšího patnácti let

Jinak tomu bylo u přeměny ochranné výchovy, která se ukládala dítěti mladšímu patnácti let za čin jinak trestný podle hlavy III., zákona č. 218/2003 Sb., o soudnictví ve věcech mládeže, ve znění pozdějších předpisů. Ještě před novelizací ustanovení § 23 jsem přemýšlela, zda je možné, aby došlo k přeměně ochranné výchovy v ústavní výchovu v případě řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. Nabízely se mi dvě úvahy. První byla ta, že povaha řízení podle hlavy III., zákona č. 218/2003 Sb., nemá speciální ustanovení o přeměně ochranné výchovy na ústavní, tudíž se analogicky užije přeměna dle § 23 odst. 1 ZSM. Druhá hypotéza byla taková, že řízení podle hlavy III., zákona č. 218/2003 Sb. nemá speciální ustanovení o přeměně ochranné výchovy

⁸⁰ ŠÁMAL, Pavel. § 87 [Změna ochranné výchovy]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 689.

⁸¹ ŠÁMAL, Pavel. § 23 [Přeměna ústavní a ochranné výchovy]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 242.

v ústavní a nelze subsidiárně použít úpravu v hlavě II., zákona č. 218/2003 Sb.

Zjistila jsem, že názory v této věci nejsou jednotné. Vyjádřilo se k tomu například trestní kolegium Nejvyššího soudu. Dle Nejvyššího soudu povaha řízení podle hlavy III. zákona č. 218/2003 Sb., ve znění pozdějších předpisů vylučuje, aby u dítěte mladšího patnácti let, kterému byla uložena za čin jinak trestný ochranná výchova podle § 93 odst. 1 písm. f) ZSM, bylo analogicky použito ustanovení § 23 odst. 1 ZSM. Tudíž z tohoto důvodu nelze ochrannou výchovu přeměnit v ústavní výchovu. Pokud ochranná výchova splnila svůj účel, dojde ke zrušení ochranné výchovy v souvislosti s § 93 odst. 11 věta druhá ZSM a § 24 odst. 1 písm. e) zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů (dále jen ZVUOV). Mohlo se stát, že nebyly splněny podmínky pro ochrannou výchovu, ale dítě mladší patnácti let splňovalo podmínky pro ústavní výchovu dle § 971 odst. 1 zákona č. 89/2012 Sb., občanského zákoníku. V takovém případě bylo rozhodnutí o zrušení ochranné výchovy spojeno s rozhodnutím o uložení ústavní výchovy. Rozhodoval o tom příslušný soud pro mládež na návrh např. ředitele výchovného ústavu. Dle Nejvyššího soudu hlava II. a hlava III. zákona č. 218/2003 Sb. tvoří samostatné, oddělené části a je vyloučeno, aby ve věci dítěte mladšího patnácti let, kterému bylo uloženo opatření v řízení podle hlavy třetí zákona č. 218/2003 Sb., bylo užito ustanovení hlavy druhé téhož zákona. Jedná se o odlišné typy řízení, které nelze navzájem kombinovat. V případě uložené ochranné výchovy ve věci dětí mladších patnácti let se postupuje pouze podle předpisů upravujících občanské soudní řízení. Kdybychom měli rozhodnout o změně ochranné výchovy, museli bychom o tom rozhodovat v trestním řízení. Odlišný charakter řízení podle hlavy II. a hlavy III. ZSM zdůrazňovala i Právnická fakulta Masarykovy univerzity v Brně. Vyslovila, že nesmíme zapomínat na mezinárodní úmluvy, které jednoznačně uvádějí, že na trestně neodpovědné děti nelze užít předpisů trestněprávních. Zcela opačný postoj zastávala Právnická fakulta Univerzity Karlovy, která se domnívala, že by v tomto případě šlo o analogii ve prospěch pachatele. Podobný názor zastávalo Ministerstvo vnitra, dle kterého okolnost, že není umožněna přeměna ochranné výchovy dětí mladších patnácti let v ústavní výchovu, zvýhodňuje trestně odpovědné mladistvé před trestně neodpovědnými dětmi, a také si myslí, že by šlo o analogii ve prospěch pachatele, jelikož by se jednalo o zlepšení podmínek dítěte.

Hlava třetí ZSM vymezuje samostatný typ řízení, které je svou povahou občanskoprávní. Ustanovení hlavy II. ZSM se použijí pouze pokud v ní existuje výslovně odkazovací ustanovení. Není-li takové ustanovení ani odkazovací normy, použijí se na řízení týkající se dětí mladistvých patnácti let předpisy upravující občanské soudní řízení, kterými jsou zákon č. 99/1963 Sb., občanský soudní řád, ve znění pozdějších předpisů (dále jen o.s.ř.), a jednak zákon č. 292/2013 Sb., o zvláštních řízeních soudních, který nabyl účinnosti dne 1.1.2014.⁸²

Jak soud postupoval, pokud chtěl uložit dítěti ústavní výchovu a nebylo možné rozhodnout o přeměně? Dítě mladší patnácti let vykonává ochrannou výchovu ve výchovném ústavu. Pokud nebyly splněny podmínky proto, aby ji nadále vykonával, rozhodnul soud pro mládež o jejím zrušení a uložení ústavní výchovy dle § 971 odst. NOZ. V takovém případě zároveň rozhodl o tom, do jakého výchovného prostředí se bude dítě propouštět, zda půjde ke svým rodičům, nebo bude svěřeno do péče jiné osoby, ale k přímé přeměně ochranné výchovy na ústavní výchovu dojít nemohlo. I tak bylo zvažováno, zda není vhodnější svěřit dítě do péče fyzické osoby.⁸³ Takto podobně by soud uvažoval i v případě, kdy by mělo dojít k prodloužení ochranné výchovy uložené dítěti mladšímu patnácti let po osmnáctém roku věku. Zvláštní právní úprava v hlavě třetí zákona č. 218/2003 Sb. neupravuje možnost tohoto prodloužení a o.s.ř., jehož právní úpravu by bylo možné subsidiárně použít, zná prodloužení pouze u ústavní výchovy. Úpravu prodloužení ochranné výchovy nalezneme v hlavě druhé, která se vztahuje k mladistvým, a tudíž ji nelze subsidiárně aplikovat.⁸⁴

Zpočátku jsem se ztotožňovala s oběma protichůdnými postoji a nebylo pro mě snadné si zodpovědět na otázku, k jakému postoji bych se přiklonila já. Dával mi smysl názor Nejvyššího soudu a Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně, rovněž názor Právnické fakulty Univerzy Karlovy a Ministerstva vnitra. Nyní se spíše přikláním k tomu, že bych v řízení u dětí mladších patnácti let analogicky neaplikovala § 23 odst. 1 ZSM. Ústavní soud v usnesení sp. zn. III. ÚS 3820/13 ze dne 20. 1. 2015 vyslovil, že: *"Podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (§ 96 ZSM, soud pro mládež postupuje v řízení podle hlavy III. tohoto zákona (řízení ve věcech dětí mladších patnácti*

⁸² stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2016, sp. zn. Tpjn 305/2014 (č. 30/2016 Sb.).

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. 8 Tz 85/2012-I-74 (č. 65/2013 Sb. rozh. tr.)

let) podle předpisů upravujících občanské soudní řízení, nestanoví-li tento zákon jinak". Zatímco hlava II. dopadá na mladistvé, na jejichž provinění se vztahuje trestní zákoník, nestanoví-li ZSM jinak (§ 6 odst. 2 ZSM). Pokud by došlo k aplikaci § 23 odst. 1 ZSM, aplikovali bychom ustanovení, které platí pro řízení ve věcech mladistvých na řízení ve věcech dětí mladších patnácti let. Řízení ve věcech dětí mladších patnácti let vykazuje celou řadu odchylek a odlišný charakter řízení si uvědomoval i zákonodárce, který pro určité situace umožňuje přiměřené užití některých ustanovení hlavy II. ZSM. To, že neumožnil přiměřené užití § 23 odst. 1 bylo zajisté z nějakého důvodu.

Nejvíce mě k mému názoru přesvědčil argument výše zmiňovaného rozhodnutí Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2016, sp. zn. Tpjn 305/2014, že ochranná výchova ukládána dětem mladším 15 ti let je nejprísnějším opatřením, které mu můžeme uložit (nemáme zde žádná trestní opatření jako u mladistvých) a má poněkud odlišný účel, než když ji uložíme mladistvému. Ochranná výchova v tomto případě chrání společnost před trestně neodpovědnými dětmi, které mohou být pro společnost nebezpečné. A je ve velkém zájmu, aby byla naplněna její výchovná, ochranná a sankční funkce.

5.1.3. Přeměna ústavní výchovy na ochrannou výchovu

Mohl nastat opačný postup, při kterém došlo k přeměně ústavní výchovy na ochrannou výchovu, a to v případě, kdy výkon ústavní výchovy byl pro mladistvého nedostačující a bylo zapotřebí přísnějšího opatření. O tom rozhodoval okresní soud pro mládež, v jehož obvodu se ústavní výchova vykonávala, a to na návrh státního zástupce, probačního úředníka, příslušného orgánu sociálně-právní ochrany dětí nebo výchovného zařízení anebo i bez takového návrhu.⁸⁵

5.1.4. Přeměna ústavní výchovy na ochrannou výchovu u dítěte mladšího patnácti let

Dříve než uvedu, jakým způsobem docházelo k přeměně ústavní výchovy na ochrannou výchovu, nastíním skutečný případ, ve kterém soud uložil ochrannou výchovu dítěti mladšímu patnácti let, které mělo nařízenou ústavní výchovu. I když šlo v daném případě o „dítě mladší patnácti let“, v rozsudku je označován jako „nezletilý“. Co soud v daném případě posuzoval, než došel k tomuto rozhodnutí?

⁸⁵ ŠÁMAL, Pavel. § 23 [Přeměna ústavní a ochranné výchovy]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C.H. Beck, 2011, s. 245.

V níže uvedeném případě nebyla ústavní výchova postačujícím opatřením, které by pomohlo jednotlivci k tomu, aby se choval protiprávně a bylo nutno rozhodnout o jiném a poněkud přísnějším opatření.

Případ se stal dne 27. 1. 2008, kdy nezletilý vylákal dívku z jejího bydliště s úmyslem na ní vykonat soulož. Soulož na poškozené vykonal dvakrát. Aby poškozená nekřičela, v mnoha momentech jí přikládal ke krku střep skla, což jí mělo zastrašit. Okresní soud v Klatovech uložil nezletilému ochrannou výchovu. Tento čin, který je činem jinak trestným, nebyl jediným důvodem pro uložení ochranné výchovy. S nezletilým byly po delší dobu problémy, již dřív byl umístěn ve výchovném zařízení (v souvislosti s již nařízenou ústavní výchovou) a z tohoto zařízení opakovaně utekl. Rozhodnutí o umístění do ochranné výchovy napadla matka nezletilého. Odvolací soud Krajský soud v Plzni přezkoumal, jak se nezletilému ve výchovném ústavu dařilo. Předmětem zkoumání bylo chování nezletilého ve vztahu k pedagogům a ostatním žákům, a také došel ke zjištění, že ve školním roce 2008/2009 se nedopustil žádného útěku z výchovného ústavu. Odvolací soud se zabýval otázkou, zda jsou splněny podmínky pro uložení ochranné výchovy nezletilému a došel k jinému závěru než soud prvního stupně. I přesto, že by povaha spáchaného činu odůvodňovala uložení tohoto opatření, soud neshledal splnění další kumulativní podmínky, a to té, že uložení navrhovaného opatření je nezbytně nutné k zajištění řádné výchovy nezletilého. Jak jsem již zmiňovala dřív, pokud je pochybnost o duševní zralosti, soud si vyžádá znalecké posudky z odvětví psychiatrie a psychologie. Tak tomu bylo i v tomto případě, ale vyplynulo, že prognóza mladistvého je příznivá. Odvolací soud dospěl k názoru, že výchovný ústav má na mladistvého příznivý vliv, tudíž není zapotřebí nařizovat ochrannou výchovu.

Okresní státní zástupkyně Okresního státního zastupitelství v Klatovech podala proti rozsudku odvolacího soudu dovolání. Dle jejího názoru má ústavní výchova jiný význam než ochranná výchova a směřuje ke splnění jiných účelů. Dle dovolatelky nebyl správně učiněn závěr ze spisu, ze kterého vycházel odvolací soud. Výchovný ústav neměl na nezletilého příznivý vliv, neboť nejen že při jednom z útěků byl přistižen při užití návykových látek, tak navíc čin, kterého se dopustil 27. 1. 2008 byl proveden prvoplánově. Rozsudek odvolacího soudu dovolací soud zrušil a věc byla vrácena odvolacímu soudu k dalšímu řízení. Bylo zapotřebí si ujasnit, co vše bude potřebné pro nové rozhodnutí o tom, zda nezletilému uložit ochrannou výchovu.

Důležitým bodem bylo doplnit dokazování, a to vyžádáním podrobné zprávy o chování nezletilého. Dále bylo nutné pečlivě zvážit, zda jsou splněny podmínky pro upuštění od uložené ústavní výchovy a zda je vhodné či nutné uložit ochrannou výchovu nezletilému. Nejvyšší soud podotkl, že uložení ochranné výchovy není znemožněno jen tím, že se nezletilý nachází v ústavní výchově, ale vzhledem k tomu, že se jedná o opatření přísnější, je zapotřebí zvážit ze všech hledisek vhodnost, nutnost, potřebnost. Ochranná výchova je potřebná zejména proto, aby se odstranily příčiny kriminálního jednání a škodlivé vlivy, které na vývoj osoby negativně působily. Ochranná výchova má širší formu ochrany. Pokud soud došel k rozhodnutí, že je zapotřebí uložit ochrannou výchovu a dítě mladší patnácti let se nacházelo ve výkonu ústavní výchovy, došlo k jejímu ukončení podle občanskoprávních předpisů a až poté k nařízení ochranné výchovy. K přímé přeměně tudíž nedocházelo. Problémem mohly být větší časové mezery mezi těmito rozhodnutími.⁸⁶

5.1.5. Přeměna podle současné právní úpravy

Jak již bylo řečeno na začátku této kapitoly, došlo k novele ZSM, a to i § 23. Po novele se ustanovení zabývá pouze podmíněným umístěním mimo zařízení pro výkon ochranné výchovy, viz 4.2.5. Díky novelizaci nebude přeměna ochranné výchovy v ústavní a naopak možná.

Důvodová zpráva k tomuto zákonu vytyčuje jako jeden z důvodů rozdílný účel těchto opatření. Ústavní výchova je spíše forma náhradní rodinné péče s cílem zajistit osobní péči o dítě. Nejedná se o sankci, jak je tomu u ochranné výchovy. Podle předešlé právní úpravy mohla nastat přeměna ochranné výchovy v ústavní výchovu. Nyní to nebude možné, ale existuje několik variant, které mohou nastat, jestliže dítě bude propuštěno z ochranné výchovy a není zde záruka řádné péče. Například si dítě nad 15 let může zažádat o pomoc v zařízení vyžadujícím okamžitou pomoc. Nebo na základě soudního rozhodnutí může být umístěno do školského zařízení a také soud může na základě návrhu orgánu sociálně-právní ochrany dětí rozhodnout o předběžném opatření u dítěte, které se ocitne ve stavu nedostatku řádné péče.

Je otázkou, zda se podmíněné umístění mimo výchovné zařízení bude vztahovat i na děti mladší patnácti let. V § 23 ZVUOV je stanoveno oprávnění ředitele výchovného zařízení v zájmu úspěšné výchovy dětí dát soudu návrh na podmíněné

⁸⁶ rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2009, sp. zn. 8 Tdo 589/2009.

umístění dítěte s uloženou ochrannou výchovou mimo zařízení. I když je zde užíván pojem „dítě“, vztahuje se § 23 ZVUOV k § 23 ZSM – tedy k mladistvým.⁸⁷

Myslím si, že v praxi nefungovala přeměna ochranné výchovy v ústavní výchovu a naopak dobře. Soudy možnost přeměny téměř neužívaly ani v případech, kdy to okolnosti vyžadovaly. Možná pro přeměnu chyběl motivační prvek, vzhledem k tomu, že k výkonu obou opatření dochází ve stejných zařízeních (navíc z poznatků odborníků vyplývá, že rozhodování o přeměně bylo zdlouhavým procesem, a proto nedocházelo k častému využití⁸⁸). Problémy vznikají již při ukládání opatření, kdy dochází k velkým nesrovnalostem a nejednotnému přístupu k mladistvým. Domnívám se, že ono rozdílné zacházení v případě ukládání ochranné a ústavní výchovy může být v rozporu se zásadou předvídatelnosti soudního rozhodování, kdy soud by měl ve skutkově podobných věcech rozhodovat obdobně, a pokud rozhodne jinak, rozhodnutí by si měl řádně odůvodnit.⁸⁹

Ochranná výchova by měla být ukládána za závažnější trestné činy jako loupež s použitím násilí, opakování závažné trestné činnosti. Například mezi lety 1995-2004 se 21 dětí dopustilo 4 a více loupeží, ale pouze jednomu byla uložena ochranná výchova. Na druhou stranu se v zařízení ústavní výchovy nacházely děti, které se taktéž dopustily závažnějších trestných činností a ochranná výchova jim uložena nebyla. To, že soudy nenařizují ochrannou výchovu v případě, kdy jsou pro ni splněny zákonné podmínky, vyplývá z příkladů z dokumentu „Hodnocení systému péče o ohrožené děti“: *Chlapec, který se dopustil 28 trestných činů, z toho 27 loupežných přepadení a jednoho mravnostního deliktu, měl po dva roky, které strávil v institucionální péči, nařízenou pouze ústavní výchovu. Podobně chlapec, který spáchal 5 loupežných přepadení, z toho 3 před nastoupením do institucionální péče, nastoupil ústavní výchovu, která mu nebyla za celý pobyt změněna v ochrannou výchovu.*⁹⁰

V letech 1995-2004 byla 80ti dětem z 7703 dětí přeměněna ústavní výchova „pouze“ za útěk ze zařízení, aniž by spáchaly jakoukoliv trestnou činnost. A naopak

⁸⁷ stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2016, sp. zn. Tpjn 305/2014 (č. 30/2016 Sb.).

⁸⁸ Odbor prevence kriminality. *Hodnocení systému péče o ohrožené děti* [online]. 2007 [cit. 1 dubna 2022]. Dostupné z: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/hodnoceni_systemu3.pdf.

⁸⁹ Nález Ústavního soudu ze dne 25. 7. 2013, Sp. zn. / Č.j.: I. ÚS 3269/12 – 1.

⁹⁰ Odbor prevence kriminality. *Hodnocení systému péče o ohrožené děti* [online]. 2007 [cit. 1 dubna 2022]. Dostupné z: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/hodnoceni_systemu3.pdf.

těm, které se dopustily opakované trestné činnosti, ochranná výchova uložena nebyla.⁹¹

V roce 2017 se Česká školní inspekce ve své tematické zprávě vyjádřila, že počet závažné trestné činnosti u dětí do 15 let je ve velkém nepoměru k počtu uložených ochranných výchov.⁹² V roce 2020 kriminalita mládeže zaznamenala pokles – děti mladší 15 let se dopustily 1069 skutků a mladiství 1817 skutků. Jednalo se zejména o sprejerství, výtržnictví, maření výkonu úředního rozhodnutí, u majtkové trestné činnosti byly nejvíce zastoupeny krádeže v cizích objektech a poškozování cizí věci.⁹³ Vyhledala jsem si aktuálnější tabulku Ministerstva práce a sociálních věcí, která zaznamenává údaje z roku 2020 abych zjistila, v jakém poměru byla nařízena ústavní výchova a ochranná výchova. Počet uložených ochranných výchov mladistvým (v případě dětí jsem nezaznamenala vysoký počet činů jinak trestných, za které by bylo možné uložit výjimečný trest) se mi zdá velmi nízký (viz. Příloha č. 2). V praxi se ochranná výchova využívá zřídka.⁹⁴

Ze svého úhlu pohledu vnímám onu novelizaci kladně. I v jiných kapitolách zdůrazním potřebu výrazněji od sebe odlišit ústavní a ochrannou výchovu. Možnost přeměny opatření rodinného práva na opatření trestního práva (či naopak) se mi zdála nemoudrá. Obzvlášť pokud vezmeme v potaz, že k výkonu dochází ve stejných zařízeních. Smysl by to mohlo mít tehdy, pokud by faktická realizace probíhala v odlišných institucích s výrazněji odlišným přístupem vůči chovanci.

Taktéž je nutno podotknout, že velmi často dochází k uložení ochranné výchovy současně s uložením trestního opatření podmíněného odnětí svobody, a to i přesto, že je na místě uložit trestní opatření nepodmíněného trestu odnětí svobody. Příkladem může být mladistvý, který opakovaně utíká ze zařízení, kde vykonává ochrannou výchovu a po svém útěku páchá zvlášť závažné zločiny loupeže. Zároveň při jejím ukládání mnohdy chybí odůvodnění (pokud je vydán zjednodušený

⁹¹ Odbor prevence kriminality. *Hodnocení systému péče o ohrožené děti* [online]. 2007 [cit. 1 dubna 2022]. Dostupné z: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/hodnoceni_systemu3.pdf.

⁹² Česká školní inspekce. *Kvalita výchovně-vzdělávací činnosti v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy – tematická zpráva* [online]. 2017. [cit. 30. ledna 2022]. Dostupné z: [Česká školní inspekce \(csicr.cz\)](https://www.csicr.cz/).

⁹³ Ministerstvo vnitra ČR. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020* [online]. Česká republika: 2020 [cit. 27 února 2022]. Dostupné z: [Zpráva o bezpečnostní situaci na území ČR za rok 2020.pdf](#).

⁹⁴ MPSV. *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí* [online]. 2020 [cit. 1. dubna 2022]. Dostupné z: [761f7a82-6269-1f80-4dae-ac9fb9c29270 \(mpsv.cz\)](https://www.mpsv.cz/)

rozsudek ve smyslu § 129 odst. 2 tr. řádu), přičemž pro přezkum daného rozhodnutí je důležité náležité odůvodnění.⁹⁵

⁹⁵ ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016, s.122-123.

6. Výkon ochranné výchovy

Dle § 82 ZSM se ochranná výchova vykonává ve výchovných zařízeních. Výkon ochranné výchovy upravuje zákon č.109/2002 Sb., o výkonu ústavní nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů. Jednotlivá výchovná zařízení zřizuje Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy podle zákona č. 564/1990 Sb., o státní správě a samosprávě ve školství, ve znění pozdějších předpisů. V § 2 tohoto zákona najdeme výčet zařízení, kterými jsou diagnostický ústav, dětský domov, dětský domov se školou, výchovný ústav. Prováděcím předpisem k tomuto zákonu je vyhláška č. 438/2006 Sb., kterou se stanoví podrobnosti výkonu ústavní výchovy a ochranné výchovy ve školských zařízeních. Rovněž nelze opomenout důležitou novelizaci zákonem č. 383/2005 Sb., kterým mj. došlo k výraznému odlišení režimu ústavní a ochranné výchovy tak, že byl zpřísněn režim pobytu osob s uloženou ochrannou výchovou.

Jak stanoví § 2 odst. 1 ZVUOV, mezi zařízení pro výkon ústavní a ochranné výchovy patří:

- diagnostický ústav
- dětský domov
- dětský domov se školou
- výchovný ústav

Jednotlivé typy zařízení spadají pod Ministerstvo školství.⁹⁶ O dětském domově se nebudu vícero zmiňovat, neboť dle § 12 ZVUOV jsou dětské domovy určeny pouze pro děti, kterým byla uložena ústavní výchova.

6.1. Diagnostický ústav

Dle § 5 ZVUOV se do zařízení diagnostického ústavu (dále jen DÚ) dítě dostane na základě předběžného opatření nebo soudně nařízené ústavní či ochranné výchovy. V průběhu pobytu v DÚ může být provedeno komplexní vyšetření u dítěte s uloženou ochrannou výchovou, na jejímž základě bude dítě umístěno do dětského domova se školou nebo výchovného ústavu. Dalo by se říct, že se jedná o jakési vstupní zařízení a dítě je poté převedeno jinam. Tato skutečnost vyplývá i z délky pobytu, která

⁹⁶ ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. § 82 [Výkon ochranné výchovy]. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 212.

zpravidla nepřesáhne 8 týdnů. Ústav plní podle potřeb dítěte činnosti diagnostické, vzdělávací, terapeutické, výchovné a sociální, organizační a koordinační. V návaznosti na tyto činnosti provede DÚ komplexní diagnostiku dítěte, jejímž výsledkem je zpráva s návrhem specifických výchovných a vzdělávacích potřeb. Může taktéž poskytnout po dobu nezbytně nutnou péči dětem s uloženou ochrannou výchovou zadržným na útěku z jiných zařízení, místa pobytu, přechodného ubytování anebo z místa podmíněného umístění mimo zařízení a to dle

§ 6 odst. 1 ZVUOV. Dle § 4 ZVUOV je základní organizační jednotkou výchovná skupina, kterou tvoří nejméně 4 a nejvíce 8 dětí.

6.2. Dětský domov se školou

Hlavní činností dětského domova dle § 13 ZVUOV se školou je zajišťovat péči o děti, a to buď:

- a) s nařízenou ústavní výchovou – mají-li závažné poruchy chování, nebo pro svou přechodnou či trvalou duševní poruchu vyžadují výchovně léčebnou péči
- b) s uloženou ochrannou výchovou
- c) v případě nezletilých matek, splňují-li podmínky v písmenu a) nebo b) a jejich děti, které nemohou být vzdělávány ve škole, jež není součástí dětského domova se školou

Věková hranice činí od 6 let do ukončení povinné školní docházky. Základní organizační jednotkou je rodinná skupina, kterou tvoří nejméně 5 a nejvíce 8 dětí. V rámci jednoho areálu může být nejméně 2 a nejvíce 6 rodinných skupin.⁹⁷

6.3. Výchovný ústav

Výchovný ústav je dle § 14 ZVUOV zařízení, které slouží pro děti starší 15 let se závažnými poruchami chování, kterým byla nařízena ústavní výchova nebo uložena ochranná výchova. Výchovný ústav plní činnosti výchovné, vzdělávací a sociální. Vzhledem k tomu, že do výchovného ústavu může být umístěno dítě starší 12 let, tak se může stát, že toto dítě nebude mít dokončené základní vzdělání. Z tohoto důvodu je možné poskytnout těmto dětem příslušný vzdělávací program. Taktéž může být v rámci výchovného ústavu zajištěno střední nebo střední odborné vzdělání.⁹⁸

⁹⁷ ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. § 82 [Výkon ochranné výchovy]. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer, a. s., 2015, s. 212.

⁹⁸ Tamtéž, s. 213.

Umístění do výchovného ústavu nebrání mentální, tělesné nebo smyslové postižení, pokud není zapotřebí umístění do zdravotnického zařízení.⁹⁹

Ačkoliv je výchovný ústav určen pro osoby starší 15 let, může se stát, že do něj bude umístěno dítě starší 12 let s uloženou ochrannou výchovou, které nemůže být umístěno v dětském domově se školou, jelikož trpí závažnými poruchami chování. Taktéž tam může být umístěno dítě starší 12 let, které trpí závažnými poruchami chování. V § 14 výše uvedeného zákona se píše, že výkon ústavní a ochranné výchovy probíhá odděleně. Ochranná výchova je přísnějším opatřením a tato skutečnost vyplývá i z toho, že je možné používat stavebně technické prostředky k zabránění útěku dětí, které ochrannou výchovu vykonávají. Je možné také využívat audiovizuální systémy, a to na základě rozhodnutí ředitele, které vyžaduje schválení ministerstva.¹⁰⁰ Dle § 4 zde může být až 6 výchovných skupin v rámci jedné budovy. Tu tvoří nejméně 5 a nejvíce 8 dětí.

6.4. Problémy v souvislosti s výkonem ochranné výchovy

6.4.1. Prostory zařízení

I přesto, že výkon ústavní a ochranné výchovy má probíhat odděleně, jak stanoví zákon č. 109/2002 Sb., ne vždy tomu tak v praxi je. S tím souvisí celá řada problémů. Například zákon o výkonu ústavní a ochranné výchovy v § 15 stanovuje možnost využití audiovizuálních systémů pouze pro děti s nařízenou ochrannou výchovou, a to pokud jsou pro to závažné důvody a po předchozím informování dětí. Odstavec druhý stanoví, že audiovizuální systémy je možné využívat:

- a) pro kontrolu okolí budovy či více budov na jednom ohraničeném pozemku,
- b) pro kontrolu vnitřních prostor zařízení, kam nemají děti přístup,
- c) pro kontrolu chodeb, místností určených pro zaměstnance zařízení a oddělené místnosti.

Vzhledem k tomu, že ve výchovném ústavu jsou osoby s uloženou ochrannou výchovou i s nařízenou ústavní výchovou, tak dochází k tomu, že v prostorech pro osoby s nařízenou ústavní výchovou jsou umístěny mříže a prostory monitorovány. Nejednou upozornil Veřejný ochránce práv na kamery v zařízení, kde je jejich

⁹⁹ ŠÁMAL, Pavel. § 82 [Výkon ochranné výchovy]. In: ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže, Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, s. 677.

¹⁰⁰ Tamtéž, s. 676.

přítomnost protizákonná. I když se v zařízení nacházejí děti s nařízenou ústavní výchovou a nainstalované kamery jsou nefunkční a nikdy nebyly uvedeny do provozu, i přesto se na jejich nezákonnosti nic nemění.¹⁰¹ Je zde potencionální riziko jejich zneužití a i v tomto případě se jedná o zásah do soukromí dětí.¹⁰² Jestliže jsou kamery nainstalovány v ústavu, kde probíhá výkon ústavní výchovy a pro jejich umístění není zákonný podklad, jedná se o zásah do práva na ochranu soukromí, které nám zaručuje Listina základních práv a svobod a k zásahu do práva na respektování soukromého a rodinného života, které nám zaručuje Evropská úmluva o lidských právech.¹⁰³ Tudíž je zapotřebí, aby výkon ochranné a ústavní výchovy byl oddělen a byla zde větší záruka toho, že stavebně technické prostředky a kamery nedopadnou na jednotlivce s mírnějším režimem. Neexistuje žádný ústav, kde by byla vykonávána výlučně ochranná výchova a zařízení, kde by probíhal výkon obou výchov by mělo být spíše výjimkou, nikoli pravidlem.¹⁰⁴ Po přečtení nejnovějších zpráv (z roku 2022) z návštěv zařízení, kde je vykonávána ochranná nebo ústavní výchova lze vidět, že kamerové systémy a mříže jsou i nadále problémem. Kupříkladu na návštěvě Výchovného ústavu v březnu roku 2022 došlo ke zjištění, že v mnoha pokojích byla okna s mřížemi a kamerový systém snímal chodby, ačkoliv se tam nenacházel nikdo s uloženou ochrannou výchovou.¹⁰⁵ Je třeba brát v potaz okolnost, že ústavní výchova je opatřením rodinného práva a ochranná výchova opatřením trestním, tudíž by dle mého názoru výkon ochranné a ústavní výchovy měl probíhat odděleně v odlišných zařízeních. Soudy by měly při rozhodování více zvažovat, kdy uložit ochrannou výchovu a kdy nařídit ústavní výchovu a za závažnější provinění ukládat ochrannou výchovu. Jak už bylo řečeno, poměr uložených ochranných výchov je velmi nízký. Pokud by byl počet uložených ochranných výchov byl vyšší, byl by zde prostor

¹⁰¹ Veřejný ochránce práv. *Zpráva z návštěvy zařízení – Dětský domov se školou, SVP a ZŠ Chrudim* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019 [cit. 1. února 2022]. Dostupná z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/34_2019_TH_-_zprava_o_navsteve.pdf.

¹⁰² Veřejný ochránce práv. *Zpráva z návštěvy zařízení – Diagnostické ústavy* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2013 [cit. 2. května 2022]. Dostupná z: [NZ-26_2012-diagnosticke-ustavy.pdf](https://www.ochrance.cz/NZ-26_2012-diagnosticke-ustavy.pdf) (ochrance.cz).

¹⁰³ JELÍNKOVÁ, Radka. *Kamery a odposlechy v ústavech pro děti jsou v rozporu s Ústavou ČR* [online]. Ilp.cz, 9. září 2003 [citováno dne 18. května 2022]. Dostupné z: <https://ilp.cz/blog/kamery-a-odposlechy-v-ustavech-pro-deti-jsou-v-rozporu-s-ustavou-cr-2/>.

¹⁰⁴ Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR. *Usnesení výboru pro práva dítěte Rady vlády České republiky pro lidská práva*. [online]. 2017 [cit. 29. dubna 2022]. Dostupné z: [Usneseni tematicka- zprava-CSL-prijato.pdf](https://www.vlada.cz/assets/vlada-cz/2017/04/29/usneseni-tematicka-zprava-csl-prijato.pdf) (vlada.cz).

¹⁰⁵ Veřejný ochránce práv. *Zpráva z návštěvy zařízení – Výchovný ústav Jindřichův Hradec* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2022 [cit. 15. září 2022]. Dostupná z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/3-2022-NZ_zpr%C3%A1va%20final.pdf

pro vytvoření samostatných ústavů pro výkon tohoto opatření.

6.4.2. Právní předpis o výkonu ochranné a ústavní výchovy

Právní úpravu výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních nalezneme v zákoně č. 109/2002 Sb.

V roce 2019 Rada pro lidská práva konstatovala: „*platná právní úprava výkonu ústavní a ochranné výchovy může vést k porušování práv dětí a mladistvých, a je proto věcně i systematicky nevhodná; a doporučila vládě České republiky, aby uložila Ministerstvu školství, mládeže a tělovýchovy v součinnosti s Ministerstvem spravedlnosti a Ministerstvem práce a sociálních věcí předložit návrh legislativního a technického provedení oddělení realizace ústavní výchovy od výkonu ochranné výchovy; žádá také předsedu Rady, aby v souladu s článkem 2, odstavcem 4 statutu Rady podnět předložil vládě ČR a na jejím příštím zasedání informoval o krocích učiněných k implementaci.*“¹⁰⁶

Na potřebu legislativního oddělení těchto opatření upozornil taktéž Výbor pro práva dítěte v roce 2019, který poukázal na odlišnosti právních institutů.¹⁰⁷ Na tuto potřebu je poukazováno nadále, neboť stále nedošlo k požadovaným změnám. Veřejný ochránce práv v roce 2022 zdůraznil, že ZVUOV tento zákon platí více než 20 let, přičemž byl vytvořený jako provizorium s tím, že o několik let později se vytvoří nová koncepce zákona. K tomu ale nedošlo.¹⁰⁸

Rovněž i já si myslím, že by právní úprava opatření rodinného a trestního práva neměla být směřována v jednom právním předpise. Ochranná výchova je důsledek trestné činnosti nebo činnosti jinak trestné, zatímco ústavní výchova představuje mírnější zásah státu do rodinně-právních vztahů a je na rozdíl od ochranné výchovy institutem soukromoprávním. Vzhledem k zastaralému právnímu předpisu si myslím, že by bylo vhodné přijmout novou právní úpravu, které důrazněji odlišuje oba instituty

¹⁰⁶ Zmocněnkyně vlády pro lidská práva. *Rada pro lidská práva doporučila vládě přijmout kroky nutné ke zřízení lidskoprávní instituce.* [online]. vlada.cz., 30. října 2020 [cit. 15. května 2022]. Dostupné z: [Rada pro lidská práva doporučila vládě přijmout kroky nutné ke zřízení lidskoprávní instituce | Vláda ČR \(vlada.cz\)](#).

¹⁰⁷ Výbor pro práva dítěte. *Podnět Výboru pro práva dítěte ve věci rozlišení realizace ústavní a výkonu ochranné výchovy.* [online]. 2019 [citováno dne 19. května 2022]. Dostupné z: [Usnesení tematicka-zprava-C5I-prijato.pdf \(vlada.cz\)](#).

¹⁰⁸ Veřejný ochránce práv. *Zpráva z návštěv zařízení – Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2022 [cit. 16. září 2022]. Dostupná z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/%C5%A0kolsk%C3%A1-za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD_CZ_el-verze.pdf

a více reflektuje současnou situaci.

7. Zahraniční právní úprava

7.1. Slovensko

Na Slovensku nalezneme právní úpravu trestní odpovědnosti a řízení ve věcech delikventní mládeže v zákoně č. 300/2005 Z.z. (Trestný zákon) a v zákoně č. 301/2005 Z.z. (Trestný poriadok). Speciální zákon pro úpravu mladistvých neexistuje. Není trestně odpovědný ten, kdo nedosáhl čtrnácti let (výjimkou je trestný čin sexuálního zneužívání, kdy není trestně odpovědný ten, kdo v době spáchání činu nedovršil patnáctý rok věku).¹⁰⁹ Pokud tato trestně neodpovědná osoba dovršila dvanáctý rok, ale nedosáhla čtrnáctého roku a dopustila se trestného činu, za který je možno uložit trest odnětí svobody na doživotí, může jí být na návrh prokurátora v občanskoprávním řízení uložena ochranná výchova.¹¹⁰ Za mladistvé se dle § 94 odst. 1 Trestného zákona považují ti jedinci, kteří dovršili 14 let, ale nepřekročili 18 let.¹¹¹ Osoba mladší 18 let se označuje pojmem „dítě“.¹¹² U osob mladších 15let se jedná o relativní trestní odpovědnost. Jestliže nedosáhli takové rozumové a mravní vyspělosti, aby mohli rozpoznat protiprávnost svého činu nebo ovládnout své jednání, nebudou za tento čin trestně odpovědní.¹¹³ Osoba blízká věku mladistvých je ta, která dovršila 18. rok věku a nepřekročila 21. rok věku.¹¹⁴

Mladistvému můžeme uložit trest, ochranná a výchovná opatření. Ochranné opatření se ukládá s cílem kladně ovlivnit duševní, mravní a sociální vývoj mladistvého se zřetelem na dosažený stupeň jeho rozumového a mravního vývoje, na jeho osobní vlastnosti, rodinnou výchovu a prostředí, ze kterého pochází a tím jej chránit před škodlivými vlivy a společností před pácháním trestné činnosti.¹¹⁵ Důvody uložení jsou totožné s českým právním řádem. Trestný zákon navíc stanoví, že ochrannou výchovu nelze uložit vojákovi.¹¹⁶ Velký rozdíl oproti naší právní úpravě spočívá v rozlišení ochranné výchovy na ochrannou **ústavní** výchovu a ochrannou **rodinnou** výchovu. Ochranná ústavní výchova se vykonává ve výchovných zařízeních. Ochranná rodinná výchova v profesionálních rodinách. Pokud byla uložena rodinná ochranná výchova, může být změněna na ústavní a naopak. Právní úprava ochranné rodinné výchovy

¹⁰⁹ § 22 zákona č. 300/2005 Z. z., Trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů.

¹¹⁰ § 105, tamtéž.

¹¹¹ § 94 odst. 1, tamtéž.

¹¹² § 127 odst. 1, tamtéž.

¹¹³ § 95, tamtéž.

¹¹⁴ § 127 odst. 2, tamtéž.

¹¹⁵ § 97, tamtéž.

¹¹⁶ § 102, tamtéž.

byla zakotvena v zákoně č. 279/1993 Z. z., o školských zariadeniach. Pro školská zařízení, která byla uvedena v tomto zákoně, náhradní výchovu vykonává profesionální rodina, a to pro maximálně tři děti (výjimka se vztahovala na případ většího počtu sourozenců). Aktuální školský zákon č. 245/2008 Z. z., o výchově a vzdělávání a prováděcí vyhláška č. 323/2008 Z. z., o o speciálních výchovných zariadeniach se tímto způsobem ochranné výchovy nezabývá, proto je otázka, v jaké míře je tato forma využívána.¹¹⁷

Nutno podotknout, že i v české právní úpravě existoval institut podobný slovenskému a to tzv. smluvní rodina, která byla upravena zákonem č. 109/2002 Sb. Tento institut spočíval v možnosti diagnostického ústavu umístit jedince do smluvní rodiny, pokud jeho pobyt v kolektivu nebyl vhodný. Tato rodina prováděla úkoly diagnostického ústavu a o jedince se starala zhruba po dobu osmi týdnů. Problém spočíval v tom, že zákon nestanovoval práva a povinnosti členů rodiny a dítěte, nedefinoval pojem smluvní rodiny a nebyla právně zakotvena soudní kontrola. A na rozdíl od „smluvní rodiny“ je ochranná rodinná výchova vykonávána profesionály (konkrétně zaměstnanci dětského domova v rodinném prostředí). Z důvodu neurčitosti pojmu smluvní rodiny v zákoně, nedostatečné a nesystematické právní úpravy a nejasných podmínek pro uplatnění tohoto institutu, došlo k jeho zrušení, a to na návrh prezidenta republiky Ústavním soudem.¹¹⁸

Myslím si, že bychom se slovenskou právní úpravou mohli inspirovat. Mám za to, že by navrácení institutu „smluvní rodiny“ do českého právního řádu mohlo být přínosem. Je velká škoda, že díky nedostatečné právní úpravě a jiným důvodům došlo k jejímu zrušení. Rodinná ochranná výchova či smluvní rodina představuje pro jedince možnost vyrůstat v přirozenějším, rodinném prostředí. V názoru, že by za zkoušku stálo znovuzavedení institutu smluvní rodiny, jsem se ujistila po přečtení článků či studií, kde byla vypíchnuta negativa výkonu ústavní či ochranné výchovy v zařízeních k tomu určeným, kterým by se dalo předejít právě díky smluvní rodině. Tak kupříkladu z tematické zprávy České školní inspekce z roku 2017 můžeme vyčíst, že daná zařízení ústavní a ochranné výchovy jsou přeplněná a nenaplňují filozofii rodinného prostředí, chybí zde specializovaný přístup k dětem, dochází k přemísťování jedinců mezi ústavy (a tím ke znemožnění vytvořit si stálejší vzory, vazby, důvěru), je zde

¹¹⁷ HULMÁKOVÁ, Jana. 4 [Slovensko]. In: HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, s. 116.

¹¹⁸ Nález Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 23/02 (N 89/33 SbNU 353).

malé množství specialistů na vysoký počet dětí (a tím chybějící interakce). Není neobvyklé, že do zařízení přijdou osoby ve věku 15-18 let, jejichž negativní vzorce chování jsou silně zakořeněné a může dojít k negativnímu ovlivnění ostatních osob v zařízení. Samozřejmě má pobyt i své kladné stránky, jako specializace odborných pracovníků zařízení s pracovníky OSPOD, snaha o udržení komunikace s rodinou, podpora společného umístění sourozenců a jiná pozitiva. Přesto je výčet negativních stránek o něco větší.¹¹⁹ Pokud by výkon smluvní rodiny zajišťovali profesionálové, kteří by měli prostor se individuálně věnovat jedinci, pro kterého by rodinné prostředí bylo přirozenější a zároveň by zde nebyl prostor pro negativní ovlivnění ze strany ostatních jedinců, mohlo by dojít k dosažení stejného, ba možná i lepšího výsledku a ke splnění účelu ochranné výchovy. S jistotou to samozřejmě říct nemůžu, vše by se ukázalo až časem, tedy pokud by došlo k znovuzavedení tohoto institutu do našeho právního řádu.

7.2. Švýcarsko

Trestní právo mládeže je upraveno v zákoně o trestním právu mládeže – Bundesgesetz über das Jugendstrafrecht (Jugendstrafgesetz) vom 20. Juni 2003 (dále jen JStG), který je účinný od 1.1.2007. Jedinou kategorií jsou mladiství, za které se považují osoby, které dovršily 10 let, ale nepřekročily 18 let.¹²⁰ I když je zde pouze jedna kategorie, věk v rámci mladistvých je důležitý z hlediska toho, jakou sankci můžeme uložit. Článek 10 JStG stanoví, že jestliže při vyšetřování spáchaného trestného činu vyjde najevo, že mladistvý potřebuje speciální výchovnou péči nebo léčbu, dojde k nařízení některého z ochranných opatření. K zavinění se zde nepřihlíží. K upuštění může dojít, jestliže mladistvý nemá stálé bydliště ve Švýcarsku. Dle čl. 19 JStG veškerá ochranná opatření trvají max. do 25. roku.

Příčina zavedení tak nízké trestní odpovědnosti spočívala v medializaci tragické události, která se odehrála ve Velké Británii a ovlivnila švýcarského zákonodárce, který původně navrhoval vyšší hranici trestní odpovědnosti. Ve Velké Británii došlo k brutálnímu a surovému úmyslnému usmrcení dvouletého J. Bulgera, a to dvěma desetiletými chlapci. Tato kauza vyvolala ve Švýcarsku velké emoce a došlo k

¹¹⁹ Česká školní inspekce. *Kvalita výchovně-vzdělávací činnosti v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy – tematická zpráva* [online]. Česká republika, 2017. Dostupné z: [Česká školní inspekce \(csicr.cz\)](http://www.csicr.cz).

¹²⁰ Čl. 10 Bundesgesetz über das Jugendstrafrecht (Jugendstrafgesetz), ve znění pozdějších předpisů. Dostupné z: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2006/551/de>.

nastavení nízké hranice trestní odpovědnosti, a to i přesto, že výbor OSN pro práva dětí doporučuje stanovit počátek trestní odpovědnosti nejdříve s dosažením dvanáctého roku věku.¹²¹

Cílem JStG je uložit takové sankce, které pomůžou k ochraně a výchově mladistvého. Ochranná opatření dělíme na dohled, osobní péči, ambulantní péči a umístění mimo rodinu. Každý rok dochází k přezkoumání, zda nedošlo ke splnění účelu ochranného opatření. Ačkoliv se věková hranice 10 let zdá velmi přísná, osobám mladším 15 let můžeme uložit pouze dva druhy trestů, které nejsou nikterak tvrdé. První trest spočívá v napomenutí a druhý trest v osobních výkonech (účast na kurzech, práce pro obecně prospěšné účely). U mladistvých po dovršení 15 let lze uložit více trestů včetně trestu odnětí svobody na období max. 1 roku. U mladistvých, kteří dovršili 16 let je výše trestu odnětí svobody vyšší, a to až na 4 roky. Za splnění zákonných podmínek můžeme přistoupit k upuštění od potrestání.¹²²

Ochranná opatření jako samostatná sankce se ukládá zřídka. Většinou se v této souvislosti ukládá trest nebo ochranné opatření. Ochranná výchova (stejně jako u nás) trvá, dokud není dosaženo jejího účelu. Cílem je dosažení psychologického, pedagogického nebo lékařského rozvoje mladistvého.¹²³

Ochrannou výchovu v podobě, kterou známe v českém právním řádu, zde nenalezneme. V JStG však nalezneme institut umístění mimo rodinu (die Unterbringung), který je upraven v člancích 15 a 16 JStG, kdy čl. 15 stanoví, že *umístění je prováděno zejména soukromými osobami ve vzdělávacích nebo léčebných institucích, které jsou schopny poskytnout potřebnou vzdělávací nebo terapeutickou pomoc*. Ochranné výchově je nejpodobnější umístění do zavřeného zařízení, kde je mladistvý umístěn, pokud je to zapotřebí k léčbě duševní poruchy nebo nezbytné k ochraně třetích osob.¹²⁴ Jedná se o nejpřísnější ochranné opatření, které můžeme mladistvému uložit. Pokud nebylo provedeno lékařské nebo psychologické posouzení, jak stanoví čl. 9 JStG (který zakotvuje povinnost lékařského nebo psychologického posouzení, jestliže je důvod pochybovat o fyzickém nebo duševním zdraví mladistvého nebo se jeví vhodné jeho umístění do zařízení s otevřeným/uzavřeným

¹²¹ POLANSKÝ, Ivo. Vybrané problémy dokazování rozumové a mravní vyspělosti. *Forenzní vědy, právo, kriminalistika*, 2021, roč. 6, č. 1, str. 65-79.

¹²² HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C.H. Beck, 2013, s. 101-109.

¹²³ HURYCHOVÁ, Lucie. Představení švýcarské úpravy soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 5, s. 110.

¹²⁴ Čl. 15 odst. 2 Bundesgesetz über das Jugendstrafrecht (Jugendstrafgesetz), ve znění pozdějších

režimem), bude dle § 15 odst. 3 JStG nutné provést lékařské nebo psychologické vyšetření před umístěním do zařízení pro léčbu duševní poruchy nebo uzavřeného zařízení.

Podstatou umístění je vyjmutí mladistvého z jeho přirozeného prostředí. Ve Švýcarsku existuje hustá síť zařízení, kupříkladu vzdělávací, mládežnické a školní domovy. Své služby poskytují na základě rozhodnutí trestních i civilních orgánů. Zvláštností je umístění do jiné přirozené rodiny, které se uplatní spíše ve vysokohorských oblastech a za nějakou odměnu. Také se může stát, že mladistvý bude umístěn do tzv. umělé náhradní rodiny, na kterou dohlíží odborně vyškolení pedagogové v rodinném prostředí. Zařízení s uzavřeným režimem představuje přísnější opatření. Jsou do něj umístěni ti, kteří opakovaně páchají závažný trestný čin nebo pravidelně utíkají z méně přísných forem ubytování.¹²⁵

¹²⁵ HURYCHOVÁ, Lucie. Představení švýcarské úpravy soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 5, s. 111.

Závěr

Ochranná výchova je nejpřísnější ochranné opatření, které můžeme uložit mladistvým a dětem do 15 let, které nejsou trestně odpovědné. V této diplomové práci bylo mým cílem podat srozumitelný výklad o tomto institutu, a to za pomoci analýzy právní úpravy, komparace se zahraniční právní úpravou a rozboru několika soudních rozhodnutí. Dále poukázat na některé nedostatky a nastínit úvahy *de lege ferenda*.

První kapitola je teoretická a obsahuje vymezení několika důležitých pojmů a rozdílů mezi trestem a ochranným opatřením, ochrannou a ústavní výchovou. V ní podotýkám, že bych se neinspirovala zahraničními právními úpravami z hlediska nižší hranice počátku trestní odpovědnosti. Mohl by vzniknout problém již při prokazování schopnosti rozpoznat protiprávnost svého činu a ovládnout své jednání, a navíc dochází k celkovému snižování kriminality mládeže, tudíž pro zavedení nižšího věku trestní odpovědnosti nevidím důvod.

V úvodu diplomové práce jsem si položila otázku, co znamená, že ochranná výchova je prodloužena, jestliže to vyžaduje "*zájem*" mladistvého? Vyšlo najevo, že délka trvání závisí na jejím účelu, ať už jde o dosažení vzdělání, zamezení následků zanedbané výchovy, nebo upevnění jeho charakterových vlastností aj. Zájmem tedy je, aby ochranná výchova dosáhla svého účelu.

I když Ministerstvo spravedlnosti vydalo v roce 2021 Instrukci, která stanovuje povinnost předsedy senátu soudu pro mládež, který rozhodoval v prvním stupni, vyžadovat po výchovném zařízení zprávu o průběhu výkonu ochranné výchovy, dále povinnost OSPOD zaslat okresnímu soudu pro mládež zprávu o sledování výkonu ochranné výchovy a o aktuálních poměrech mladistvého, a nadto si může předseda senátu vyžádat podklady k posouzení, zda účel ochranné výchovy stále trvá, obligatorní přezkum existence důvodů jejího trvání není nikde v zákoně stanoven. Vidím zde prostor pro doplnění zákonné úpravy.

Největší problém spatřuji v neexistenci samostatného právního předpisu, upravujícího ochrannou výchovu. Na tuto skutečnost upozornila i Rada pro lidská práva a Výbor pro práva dítěte. Ochranná výchova je využívána zřídka a zdá se, že se dává větší přednost nařízení ústavní výchovy. Ochranná výchova není dostatečně využívána a neexistují ani samostatné ústavy pro její výkon, tudíž mnohdy dopadá výkon ochranné výchovy na jedince vykonávající ústavní výchovu, jak bylo popsáno v kapitole 6.5. Samostatným právním předpisem by mohlo dojít k důraznějšímu odlišení těchto institutů. Veřejný ochránce práv rovněž upozorňuje na

zastaralou právní úpravu a nutnost nové koncepce zákona č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně-výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů.

Zdůraznila jsem novelizaci ustanovení § 23 ZSM. Dne 25. května 2021 byl přijat zákon č. 220/2021 Sb., kterým došlo ke změně zákona č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže. Tak došlo ke ztrátě možnosti přeměnit ochrannou výchovu v ústavní a naopak. Na začátku mé práce jsem si položila výzkumnou otázku, zda bylo možné před novelizací § 23 ZSM přeměnit ochrannou výchovu, která byla uložena dítěti za čin jinak trestný podle § 93 odst. 1 písm. f) v ústavní výchovu? Došla jsem k závěru, že nikoliv. Pokud by účelem zákonodárce bylo, aby hlava II. ZSM dopadala i na řízení ve věcech dětí mladších patnácti let, kterým byla nařízena ochranná výchova podle § 93 odst. 1 písm. f) odst. 2,3, zajisté by do hlavy III. ZSM dal odkazující ustanovení. Taktéž podmínění umístění mimo výchovné zařízení se nevztahuje na děti mladší 15 let.

I když není právní úprava ochranné výchovy příliš rozsáhlá a vykazuje některé mezery, zajisté dojde v budoucnu k jejich vyplnění. Kladně vnímám tyto dvě změny.

1. Od upuštění od výkonu ochranné výchovy a podmíněném umístění mladistvého mimo výchovné zařízení bude nově rozhodovat předseda senátu. Změna by měla přispět k urychlení řízení.
2. Zánik možnosti přeměnit ochrannou výchovu v ústavní a naopak, a to vzhledem k odlišným účelům těchto institutů.

V porovnání se slovenskou právní úpravou vidím možnost se zamyslet nad znovuoobením institutu smluvní rodiny a inspirovat se ochrannou rodinnou výchovou. Nemohu říct, jestli by to byl krok kupředu nebo zpět, ale za zkoušku by to zajisté stálo.

Seznam použitých zdrojů

Články z odborných časopisů

1. HURYCHOVÁ, Lucie. Představení švýcarské úpravy soudnictví ve věcech mládeže. *Trestněprávní revue*, 2019, roč. 18, č. 5, s. 109-114
2. CHROMÝ, Jan. Trestněprávní ochrana mládeže před televizním násilím – možnosti a limity. *Státní zastupitelství*, 2010, roč. 8, č. 4, str. 16-22
3. JELÍNEK, Jiří. Pojem trestného činu a kategorizace trestných činů, *Bulletin advokacie*, 2009, roč. 16, č. 10, s. 36-42
4. POLANSKÝ, Ivo. Vybrané problémy dokazování rozumové a mravní vyspělosti. *Forenzní vědy, právo, kriminalistika*, 2021, roč. 6, č. 1, str. 65-79
5. ŘÍHA, Jiří. Ještě k nepřičetnosti podle zákona o soudnictví ve věcech mládeže (zejména ke vztahu § 5 odst. 1, 2 ZSM a § 12 TrZ). *Trestněprávní revue*, 2006, roč. 5, č. 10, s. 293–299
6. SOTOLÁŘ, Alexander, AUGUSTINOVÁ, Pavla. K trestní odpovědnosti mladistvých a k možnostem reakce na činy jinak trestné spáchané trestně neodpovědnými mladistvými. *Trestněprávní revue*, 2007, roč. 6, č. 7, s. 196–201
7. ŠÁMAL, Pavel. K podmíněné či relativní trestní odpovědnosti mladistvého. *Právní rozhledy*, 2004, roč. 12, č. 2, s. 47–52
8. ŠIMEK, Milan, ZEŽULOVÁ, Lucie. Relativní nepřičetnost mladistvého – vybrané problémy. *Státní zastupitelství*, 2014, roč. 12, č. 1, s. 51–58

Monografie

1. FRANTIŠEK, Ludvík a kol. *Ústavní a ochranná výchova dětí a mládeže*. 1. vydání. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1958, 199 s.
2. HENDRYCH, Dušan a kol. *Právníký slovník*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2009, 1459 s.
3. HULMÁKOVÁ, Jana. *Trestání delikventní mládeže*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2013, 235 s.
4. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní právo hmotné: obecná část, zvláštní část*. 7. akt. a dopl. vyd. Praha: Leges, 2019, 1000 s.
5. JELÍNEK, Jiří a kol. *Trestní zákon a trestní řád: s poznámkami a judikaturou*. 8. akt. a dopl. vyd. Praha: Leges, 2020, 1360 s.

6. KALLAB, Jaroslav. *Stručný výklad zákona z 11. března 1931, č. 48 Sb. z. a n. o trestním soudnictví nad mládeží*. Brno: Nákladem Čs. Akad. Spolku Právnick, 1931, 39 s.
7. MATOUŠEK, Oldřich, KROFTOVÁ, Andrea. *Mládež a delikvence*. Praha: Portál s.r.o., 1998, 335 s.
8. MIŘIČKA, A. *Trestní právo hmotné. Obecná část*. 9. vydání. Praha: Všeherd, 1930, 140 s.
9. NOVOTNÝ, Oto a kol. *Kriminologie*. Praha: Eurolex Bohemia, 2001, 419 s.
10. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní právo hmotné*. 8. přepracované vydání. Praha: Wolters Kluwer, 2016, 1050 s.
11. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, marg. č. 1-2, 3632 s.
12. ŠČERBA, Filip, COUFALOVÁ, Bronislava. *Efektivita sankcionování mladistvých*. Praha: Leges, 2016. 320 s.
13. ZOUBKOVÁ, Ivana, MOULISOVÁ, Marcela. *Kriminologie a prevence kriminality*. 1. vydání. Praha: Armex Publishing, 2004, 146 s.

Judikatura

1. nález Ústavního soudu ze dne 30. 6. 2004, sp. zn. Pl. ÚS 23/02 (N 89/33 SbNU 353).
2. nález Ústavního soudu ze dne 25. 7. 2013, sp. zn. / Č.j.: I. ÚS 3269/12 – 1.
3. stanovisko Nejvyššího soudu ze dne 27. 4. 2016, sp. zn. Tpjn 305/2014.
4. rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 19. 3. 1951, sp. zn. / č.j.: 1 Tk 31/51.
5. rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 24. 6. 1954, sp. zn. / č.j. 7 To 117/54.
6. rozsudek Krajského soudu v Brně ze dne 16. 2. 1962, sp. zn. 2 To 41/62.
7. rozsudek Krajského soudu v Hradci Králové ze dne 26. 6. 2003, sp. zn. 26 Co 124/2003.
8. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 15. 7. 2009, sp. zn. 8 Tdo 589/2009.
9. rozsudek Nejvyššího soudu ze dne 5. 12. 2012, sp. zn. 8 Tz 85/2012-I-74.

Komentáře a důvodové zprávy

1. Důvodová zpráva k zákonu č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, obecná část, str. 5–8.
2. HRUŠÁKOVÁ, Milana a kol. *Občanský zákoník II. Rodinné právo (§ 655–975). Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2014, 1380 s.
3. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 2. vydání. Praha: C. H. Beck, 2012, 3632 s.
4. ŠÁMAL, Pavel a kol. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. 3. vydání. Praha: C. H. Beck, 2011, 968 s.
5. ŠČERBA, Filip a kol. *Trestní zákoník. Komentář*. 1. vydání. Praha: C. H. Beck, 2020, 1642 s.
6. ŽATECKÁ, Eva, HRUŠÁKOVÁ, Milana. *Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Komentář*. Praha: Wolters Kluwer a. s., 2015, 312 s.

Právní předpisy

1. Bundesgesetz über das Jugendstrafrecht (Jugendstrafgesetz), ve znění pozdějších předpisů.
Dostupné z: <https://www.fedlex.admin.ch/eli/cc/2006/551/de>.
2. Jugendgerichtsgesetz, BGBl. I S. 3427, ve znění pozdějších předpisů (německý zákon).
Dostupné z: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_jgg/englisch_jgg.html#p0022.
3. zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
4. zákon č. 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže a o změně některých zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
5. zákon č. 109/2002 Sb., o výkonu ústavní výchovy nebo ochranné výchovy ve školských zařízeních a o preventivně výchovné péči ve školských zařízeních a o změně dalších zákonů, ve znění pozdějších předpisů.
6. zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník, ve znění pozdějších předpisů.
7. zákon č. 300/2005 Z. z., trestný zákon, ve znění pozdějších předpisů.

Internetové zdroje

1. Český rozhlas. *Pelikán je proti snížení hranice trestní odpovědnosti, navrhuje delší výchovná opatření* [online]. irozhlas.cz, 27. května 2016 [cit. 30. června 2022]. Dostupné z: https://www.irozhlas.cz/zpravy-domov/pelikan-je-proti-snizeni-hranice-trestni-odpovednosti-navrhuje-delsi-vychovna-opatreni_201605271905_sbartosova.
2. Česká školní inspekce. *Kvalita výchovně-vzdělávací činnosti v zařízeních pro výkon ústavní nebo ochranné výchovy – tematická zpráva* [online]. 2017. [cit. 30. ledna 2022]. Dostupné z: [Česká školní inspekce \(csicr.cz\)](https://www.csicr.cz/).
3. ČTK. *Snížit trestní odpovědnost u dětí? Trest by nebyl prevencí, míní odborníci* [online]. denik.cz, 29. března 2016 [cit. 30. června 2022]. Dostupné z: [Snížit trestní odpovědnost u dětí? Trest by nebyl prevencí, míní odborníci - Deník.cz \(denik.cz\)](https://www.denik.cz/).
4. Institut pro kriminologii a sociální prevenci: *Analýza trendů kriminality v České republice za rok 2020*. [online]. Praha: IKSP, 2021. [cit. 15. října 2022]. Dostupné z: http://www.ok.cz/iksp/docs/Rocenska_2020_sablona.pdf.
5. JELÍNKOVÁ, Radka. *Kamery a odposlechy v ústavech pro děti jsou v rozporu s Ústavou ČR* [online]. Ilp.cz, 9. září 2003 [citováno dne 18. května 2022]. Dostupné z: <https://ilp.cz/blog/kamery-a-odposlechy-v-ustavech-pro-deti-jsou-v-rozporu-s-ustavou-cr-2/>.
6. Ministerstvo vnitra ČR. *Zpráva o situaci v oblasti vnitřní bezpečnosti a veřejného pořádku na území České republiky v roce 2020* [online]. Česká republika: 2020 [cit. 27. února 2022]. Dostupné z: [Zprava o bezpecnostni situaci na uzemi CR za rok 2020.pdf](https://www.mvcr.cz/assets/zpravy/2020/zprava_o_situaci_v_oblasti_vnitřni_bezpecnosti_a_veřejneho_poradku_na_uzemi_české_republiky_v_roce_2020.pdf).
7. Ministerstvo spravedlnosti. *Instrukce Ministerstva spravedlnosti č. 2/2021 ze dne 23. 2. 2021 č. j. 1/2021-ODKA-MET*. [online]. Praha: MS, 2021 [citováno dne 15. července 2022]. Dostupné z: [Rejstřík instrukcí - Portál justice](https://www.justice.cz/registrik-instrukci).
8. MORE Hemant. *Juvenile Delinquency*. [online]. thefactfactor.com., 19. září 2020 [cit. 1. dubna 2022]. Dostupné z: [Juvenile Delinquency: Its meaning and causes, legal provisions \(thefactfactor.com\)](https://thefactfactor.com/learn/19-9-2020/juvenile-delinquency-its-meaning-and-causes-legal-provisions)
9. MPSV. *Statistická ročenka z oblasti práce a sociálních věcí* [online]. 2020 [cit. 1. dubna 2022]. Dostupné z: [761f7a82-6269-1f80-4dae-ac9fb9c29270 \(mpsv.cz\)](https://www.mpsv.cz/).

10. MVČR. *Prevence kriminality*. [online]. mvcr.cz [cit. 2 dubna 2022]. Dostupné z: [Prevence kriminality - Ministerstvo vnitra České republiky \(mvcr.cz\)](https://www.mvcr.cz/prevence-kriminality).
11. Odbor prevence kriminality. *Hodnocení systému péče o ohrožené děti* [online]. 2007 [cit. 1 dubna 2022]. Dostupné z: file:///C:/Users/Lenovo/Downloads/hodnoceni_systemu3.pdf.
12. Odbor prevence kriminality Ministerstva vnitra. *Prevence kriminality*. [online]. prevencekriminality.cz [cit. 2 dubna 2022]. Dostupné z: [Prevence kriminality – Prevence kriminality](https://www.prevencekriminality.cz).
13. ŘEZNÍČEK, David. *Trestní odpovědnost v závislosti na nepříčetnosti*. [online]. epravo.cz, 21. září 2017 [cit. 20. prosince 2022]. Dostupné z: [Trestní odpovědnost v závislosti na nepříčetnosti | epravo.cz](https://www.epravo.cz/2017/09/21/trestni-odpovednost-v-zavislosti-na-nepričetnosti/).
14. Senát ČR. *Stenografický zápis z veřejného slyšení Senátu na téma Ústavní výchova dětí a mládeže v resortu Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ze dne 15. března 2001*. [online]. Praha: Senát, 2001 [cit. 6. května 2022]. Dostupné z: <https://view.officeapps.live.com/op/view.aspx?src=https%3A%2F%2Fwww.senat.cz%2Fqxqw%2Fwebdav%2Fpsssenat%2Foriginal%2F11448%2F11448%2F11449&wdOrigin=BROWSELINK>
15. Středisko výchovné péče Moravský Krumlov [online]. svp-mk-zn.webnode.cz [cit. 5. května 2022]. Dostupné z: <https://svp-mk-zn.webnode.cz/>.
16. TEXL, David. *Kriminalita a delikvence mládeže*. [online]. pravni prostor.cz, 13. června 2022 [cit. 16. července 2022]. Dostupné z: [Kriminalita a delikvence mládeže | Právní prostor \(pravni-prostor.cz\)](https://www.pravni-prostor.cz/kriminalita-a-delikvence-mladeze/).
17. VANTUCH, Pavel. *Ochranná opatření v trestním zákoníku*. [online]. pravniradce.ekonom.cz, 27. ledna 2010 [cit. 1 ledna 2022]. Dostupné z: [Ochranná opatření v trestním zákoníku | PRAVNIRADCE.EKONOM.CZ - Praktická příručka](https://www.prawniradce.ekonom.cz/prakticka-priruccka-ochranna-opatreni-v-trestnim-zakoniku/).
18. Veřejný ochránce práv. *Zprávy z návštěvy zařízení – Dětský domov se školou, SVP a ZŠ Chrudim* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2019 [cit. 1. února 2022]. Dostupná z: [https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/34_2019_TH - zprava o navsteve.pdf](https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/34_2019_TH_-_zprava_o_navsteve.pdf).
19. Veřejný ochránce práv. *Zprávy z návštěvy zařízení – Diagnostické ústavy* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2013 [cit. 2. května 2022]. Dostupné z: [NZ-26_2012-diagnosticke-ustavy.pdf \(ochrance.cz\)](https://www.ochrance.cz/nz-26-2012-diagnosticke-ustavy.pdf).

20. Veřejný ochránce práv. *Zpráva z návštěv zařízení – Školská zařízení pro výkon ústavní výchovy* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2022 [cit. 16. září 2022]. Dostupná z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/%C5%A0kolsk%C3%A1-za%C5%99%C3%ADzen%C3%AD_CZ_el-verze.pdf
21. Veřejný ochránce práv. *Zpráva z návštěvy zařízení – Výchovný ústav Jindřichův Hradec* [online]. Brno: Kancelář veřejného ochránce práv, 2022 [cit. 15. září 2022]. Dostupná z: https://www.ochrance.cz/uploads-import/ESO/3-2022-NZ_zpr%C3%A1va%20final.pdf.
22. Výbor pro práva dítěte. *Podnět Výboru pro práva dítěte ve věci rozlišení realizace ústavní a výkonu ochranné výchovy*. [online]. 2019 [citováno dne 19. května 2022]. Dostupné z: [Usneseni_tematicka-zprava-CSI-prijato.pdf](https://www.vlada.cz/Usneseni_tematicka-zprava-CSI-prijato.pdf) (vlada.cz).
23. Výbor pro práva dítěte Rady vlády ČR. *Usnesení výboru pro práva dítěte Rady vlády České republiky pro lidská práva*. [online]. 2017 [cit. 29. dubna 2022]. Dostupné z: [Usneseni_tematicka-zprava-CSI-prijato.pdf](https://www.vlada.cz/Usneseni_tematicka-zprava-CSI-prijato.pdf) (vlada.cz).
24. Zmocněnkyně vlády pro lidská práva. *Rada pro lidská práva doporučila vládě přijmout kroky nutné ke zřízení lidskoprávní instituce*. [online]. vlada.cz., 30. října 2020 [cit. 15. května 2022]. Dostupné z: [Rada pro lidská práva doporučila vládě přijmout kroky nutné ke zřízení lidskoprávní instituce](https://www.vlada.cz/Rada-pro-lidska-prava-doporučila-vládě-přijmout-kroky-nutné-ke-zřízení-lidskoprávní-instituce) | [Vláda ČR](https://www.vlada.cz) (vlada.cz).

Shrnutí

Tato diplomová práce se zabývá problematikou institutu ochranné výchovy. Cílem je zjistit, zda je právní úprava postačující a institut dostatečně využíván. Práce je členěna do sedmi kapitol, ty jsou členěné na podkapitoly. Na začátku jsou vymezeny pojmy, se kterými se dále pracuje, rozdíly mezi trestem a ochranným opatřením a mezi ochrannou a ústavní výchovou. Druhá kapitola se věnuje příčinám kriminality mládeže. Následující kapitola je věnována výčtu ochranných opatření a zásadám při jejich ukládání. Obsah čtvrté kapitoly se zaměřuje na právní úpravu ve 20. století a de lege lata. Pátá část popisuje změny, které přinesla novela zákona č. 218/2003 Sb. Šestá kapitola popisuje zařízení, kde se ochranná výchova vykonává. V sedmé kapitole podrobuji současnou právní úpravu srovnání s dalšími evropskými úpravami – se Slovenskem a Švýcarskem.

Summary

This diploma thesis deals with the issue of protective care. The aim of this thesis is to find out if settlement is used enough and if a legal regulation is sufficiently. The thesis is divided into seven main chapters and many subchapters. At the beginning of the thesis, the basic concepts with which thesis continues, differences between punishment and protective measures and differences between protective and institutional care are explained. The second chapter deals with causes of juvenile delinquency. Other chapter is related to account and principles of protective measures. The fourth part of this work focuses on legal regulation of the 20th century and de lege lata. The fifth part describes the changes brought about by the amendment of Juvenile Justice Act. The sixth part describes institutes, where the protective care is done. I am also comparing the current legal regulation with other European countries like Slovakia and Switzerland.

Klíčová slova

Ochranná výchova, Ústavní výchova, Mládež, Mladistvý

Keywords

Protective care, Institutional care, Youth, Juvenile

PŘÍLOHY

Příloha č. 1

Celkový počet pachatelů do ukončeného 17. roku věku v letech 2016-2020.

Věk	2016	2017	2018	2019	2020	Průměr za roky 2016–2020
0–11	460	525	468	404	371	445,6
12–14	1 151	1 224	1 269	1 486	1 280	1 282,0
15–17	2 533	2 490	2 505	2 483	2 130	2 428,2
Celkem	4 144	4 239	4 242	4 373	3 781	4 155,8

Pramen: Statistika Policie ČR.

Počet dětí s nařízenou ústavní výchovou nebo uloženou ochrannou výchovou umístěných v ústavních zařízeních k 31.12.2020.

Územní jednotka	Počet umístěných dětí s nařízenou ústavní výchovou ve sledovaném roce	Ve sledovaném roce byla ústavní výchova ukončena z důvodu						Počet dětí s nařízenou ústavní výchovou k 31. 12. 2020	Počet umístěných dětí s uloženou ochrannou výchovou ve sledovaném roce	Ve sledovaném roce byla ochranná výchova ukončena z důvodu						Počet dětí s uloženou ochrannou výchovou k 31. 12. 2020
		návratu do původní rodiny	předání dítěte do péče příbuzných nebo jiných osob blízkých	umístění do NRP	uplynutí stanovené doby trvání	zletlosti	ostatní*			návratu do původní rodiny	předání dítěte do péče příbuzných nebo jiných osob blízkých	umístění do NRP	nařízení ústavní výchovy	zletlosti	ostatní*	
Hlavní město Praha	102	32	7	7	1	47	8	311	2	0	1	0	0	0	0	3
Středočeský kraj	96	48	3	11	6	44	13	460	3	0	0	0	0	1	1	3
Jihočeský kraj	91	12	1	6	3	41	5	332	0	0	0	0	0	1	0	0
Plzeňský kraj	101	29	9	11	3	47	2	390	1	0	0	0	0	0	1	5
Karlovarský kraj	43	23	2	5	1	52	4	265	3	0	0	0	0	4	0	5
Ústecký kraj	201	50	12	31	2	76	6	1 279	4	0	0	0	2	2	0	17
Liberecký kraj	73	21	4	15	4	26	11	314	4	0	0	0	0	2	0	5
Královéhradecký kraj	96	33	2	1	10	37	5	270	1	0	0	0	0	0	0	1
Pardubický kraj	61	26	2	3	6	38	3	250	2	0	0	0	0	0	0	2
Kraj Vysočina	21	5	1	5	3	21	2	185	4	0	0	0	0	0	0	4
Jihomoravský kraj	108	36	9	7	2	63	10	561	11	0	0	0	0	2	0	21
Olomoucký kraj	89	31	4	0	3	40	7	426	4	0	0	0	1	1	0	11
Zlínský kraj	48	4	0	4	0	16	1	160	1	0	0	0	0	0	0	1
Moravskoslezský kraj	159	48	13	17	0	65	16	630	11	0	0	0	0	4	1	26
Celkem ČR	1 289	398	69	123	44	613	93	5 833	51	0	1	0	3	17	3	104

Framen: MPSV

* zahrnuje rovněž případy dětí, u kterých byla ve sledovaném roce změněna ústavní výchova na ochrannou výchovu a naopak